

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Nr 1 2012 mars

**Tema:
Civil-militär
samverkan**

Försvarspolitisk Arena 2012

I år samlas alla försvarspolitiskt intresserade på ytterligare en arena mitt i Visby. Det blir ett forum för politiker, myndigheter, organisationer och övriga som är intresserade av att föra försvarspolitiska debatter.

Varje morgon inleder vi med ett försvarspolitiskt morgonpass där en försvarspolitiker och en ungdomspolitiker från varje parti frågas ut om de mest aktuella försvarsfrågorna som har debatterats under året.

Vi erbjuder en hel vecka fylld med seminarium från stora och små organisationer och myndigheter. I anslutning till vår seminarielokal har vi en fantastisk trädgård där det finns tillfälle till en kopp kaffe och diskussion med våra föredragshållare, politiker, utställare och alla övrigt försvarspolitiskt intresserade. Mötesplatsen är öppen under hela veckan och det finns gott om tid och plats före och efter seminarier att fortsätta diskutera och utbyta information.

Vill du delta med ett seminarium på den Försvarspolitiska arenan?

Vill du visa upp din organisation och ställa ut?

Hör av dig till Marinette Radebo, 070-240 43 77 eller

Per-Erik Eriksson, 0730-20 75 50

För mer information och presentation av de organisationer som står bakom projekten gå in på vår hemsida www.forsvarspolitiskarena.se och besök oss även på Facebook.

vårt försvar

FÖR FRED, FRINET, FRAMTID

allmänna försvarsföreningens tidskrift.
Debatt om säkerhetspolitik och totalförsvar.
Utkommer med fyra nummer per år.

Ansvarig utgivare:
Maria Nyberg Ståhl

Redaktör:
Tommy Jeppsson

Redaktion och expedition:
allmänna försvarsföreningen,
se nedan.

Redaktören personligen:
Bodängsvägen 23, 760 10 Bergshamra
Tfn: 070-546 05 68
e-post: jeppsson.tommy@hotmail.com

Redaktionskommitté:
Redaktör Olof Santesson, ordförande
Generalsekr. Stefan Ring, aff
Redaktör Tommy Jeppsson

Prenumeration: 200 kr/kalenderår

Lösnummer: (beställs hos expeditionen)

Annonser: Redaktionen

Annonsspriser:
Helsida: 4.800 kr Halvsida: 3.000 kr
Kvartsida: 2.100 kr Åttondelssida: 1.500 kr

Fyrfärg:
Helsida: 9.300 kr Halvsida: 7.500 kr
Kvartsida: 6.500 kr

Layout och sättning:
Annette Hofvander, Text å Form AH AB

Tryck:
Tryckerigruppen AB, Uppsala
Tidningens uppfattning framgår av ledarsidan.
För åsikter framförda i övrigt redaktionellt material
svarar respektive författare.

aff

FÖR FRED, FRINET, FRAMTID
grundad 1890

allmänna försvarsföreningen: aff är en ideell förening, fristående från myndigheter och politiska partier. Föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier för att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

Ordförande: Maria Nyberg Ståhl
Vice ordförande: Bengt Axelsson
Generalsekreterare: Stefan Ring

Expedition:
Telefon(svarare) 08-678 15 10.
Fax: 08-667 22 53
Postadress: Teatergatan 3, 5 tr
111 48 Stockholm
Bankgiro: 482 8885
Plusgiro 127 11-8
E-post: aff@aff.a.se
Hemsida: <http://www.aff.a.se>

allmänna försvarsföreningen vill verka för en försvarsdebatt med god spridning. Publicering av artiklar införda i **vårt försvar** medges med angivande av källan. Ekonomiska villkor avtalas med respektive författare.

innehåll

Nr 1 2012 Årgång 123

Försvarsmakten, bland annat Hemvärnet, har många lämpliga resurser med vilka samhället kan stödjas – inte minst mänskliga. Stödet kan lämnas i vardagliga situationer liksom i samband med en katastrof, vid en kris eller ett krig.

Foto: Försvarsmakten

Läs:

Läs Jan Ångströms artikel "Fler soldater eller mera bistånd?" på sid. 18.

Foto: Torbjörn F. Gustafsson InfoS/
Försvarsmakten

Ledare:

Samverkan krävs för att klara hot mot samhället 4

Tema:

Bo Richard Lundgren: Dags att tänka nytt! 5

Svante Werger: Ett civilt försvar för 2000-talet 7

Britt Bohlin: Tryggt samhälle tungt ansvar för
Försvarsmakten 9

Tommy Jeppsson: Ett nav i samhället 10

Peter Stolt: Civil-militär samverkan och
regional ledning 12

Stefan Ring: Civil-militär samverkan i en ny tid 14

Debatt:

Lars Ulfving: Utan en folkarmé har folket inget 15

Jan Ångström: Fler soldater eller mera bistånd? 18

Johan Nyström: Svenskt Näringslivs stöd behövs 22

David Bergman: Försvarsmakten kan ledarskap 23

Litteratur:

Birger Jägtoft: Det stora förfallet 24

Olof Santesson: Två seklers syn på nära granne 25

USA:

Jan Kallberg: USA efter kriget mot terrorism 27

Varför ett försvar:

Lars Wedin: Varför Försvar? 30

Folk och försvar:

Stefan Ring: Rikskonferensen i Sälen 33

Årsstämma:

Kallelse till årsstämma **aff** 35

Nästa nummer, 2/12, utkommer 15/6.
Manusstopp 11/5.

Samverkan krävs för att klara hot mot samhället

Under de senaste dryga två decennier, efter 1989 och murens fall, har hoten mot samhället blivit mer diversifierade och komplexa än under det kalla kriget. Nu handlar det inte enbart om ett fullskalekrig som militärt försvar och totalförsvar ska klara utan istället om en bred palett av hot som berör hela samhället. Kontexten är en globaliserad värld och praktiska lösningar kräver samordning av de militära maktmedlen och samhällets övriga resurser för att hantera kriser och konflikter.

Om ett sådant system ska kallas *samhällsförsvar* eller *totalförsvar* är underordnad den samverkan som är förutsättningen för att systemet skall fungera när en kris/en konflikt/ett krig är ett faktum.

Internationellt och i Sverige har ett stort antal säkerhetspolitiska faktorer identifierats, faktorer som påverkar de säkerhetsrelaterade vägvalen. De är befolkningstillväxt och migration, energifrågan, klimatfrågan och den globala politiska, ekonomiska och militära maktbalansen. Den tekniska utvecklingen används för såväl fredlig utveckling som för framställning av stridsmedel.

Sammantaget ger detta en bild som talar för ett robust *samhällstotalförsvar*. Det överordnade säkerhetspolitiska målet är ju fortsatt att trygga nationell överlevnad och suveränitet.

Försvarets inriktning mot både internationellt agerande och ett existensförsvar innehåller såväl militära som civila dimensioner. Återinförandet

av den regionala ledningsnivån görs bland annat utifrån behovet av tätare samverkan och samordning med aktörer utanför Försvarsmakten.

Mångfacetterade hot ökar kraven på samverkan och samordning mellan olika myndigheter och samhällsorgan. Hoten omspannar allt ifrån gränsöverskridande kriminell verksamhet och terrorism, till fullskaligt krig. Förvarningstiderna kan bli synnerligen korta om de överhuvudtaget blir identifierbara, och förmågan att hantera gråzonslägen kan bli avgörande.

Verkligheten för såväl de civila som de militära delarna av ett samhällsförsvar innehåller både ljusglimtar och orosmoln. En ljusglimt är den ökade medvetenheten om behovet av samhällsberedskap i vid bemärkelse. Inrättandet av de fyra regionala militära ledningsorganen i Kungsängen, Skövde, Reninge och Boden utgör en konkret åtgärd i rätt riktning.

Reformerna inom försvarsmakten ger anledning till dämpad optimism. Reformerna ska enligt regerings- och riksdagsbeslut från 2009 vara genomförda och implementerade senast under år 2014. Försvarsmakten hävdar att denna tidsplan inte är möjlig att följa. Istället nämns år 2019 som det år då reformen kan vara genomförd.

Samtidigt har utredningskvarnen rörande försvars- och säkerhetsområdet rullat på och en gissning är att nya utredningar planeras såväl på regerings- som myndighetsnivå. Genomförda omorganisationer kommer att följas av fler.

Tyvärr visar den sammanlagda bilden på tilltagande obalans vad gäller tilldelade uppgifter, förmågan att lösa dem och tilldelningen av resurser som svarar mot uppgifterna.

Det saknas således inte ämnen att debattera. Här har vi alla som är medlemmar av **aff** en betydelsefull roll. ■

aff

**FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID
GRUNDAD 1890**

Bo Richard Lundgren:

Dags att tänka nytt!

När Berlinmuren föll 1989 var det ganska få – om ens någon – som förstod vilken betydelse denna händelse skulle få för den säkerhetspolitiska situationen i omvärlden. När vi nu tittar i backspegeln kan vi konstatera att gårdagens situation hade väldigt lite gemensamt med den som råder idag.

I Sverige har vi långsamt anpassat oss till den nya situationen. Försvarsmakten har fått en annan roll än den hade före 1989. Vi har avvecklat värnplikten. Den gamla krigsorganisationen och mobiliseringsförråden är nedlagda. Frivilligorganisationerna för en tynande tillvaro. I praktiken har vi avvecklat totalförsvaret, även om detta finns kvar ”på pappret”. Vi har skrivit under två solidaritetsförklaringar som bygger på att vi skall hantera gemensamma hot tillsammans med andra länder.

Mot denna bakgrund är det många som idag känner sig lite vilsna. Det finns därför anledning att fundera lite djupare över vad det var som hände och framför allt hur vi bör tänka för att kunna formulera framtidens nationella säkerhetskoncept. Jag gör i denna artikel ett sådant försök.

Nya hot

Här är inte platsen för en längre tillbakablick, men låt oss konstatera att vi under hela 1990-talet och därefter har utgått från en bredare hotskala. Statsmakterna började relativt tidigt efter murens fall att tala om nya eller nygamla hot. Hit hörde terrorism, massförstörel-

sevapen, organiserad brottslighet, avbrott i samhällsviktig infrastruktur m.m. Andra aktörer än stater t.ex. terroristgrupper eller nätverk kunde vara antagonister. Så småningom kom också pandemier, klimatfrågor och IT-hot upp på dagordningen.

Det är dock viktigt att komma ihåg att vi i Sverige inte ändrade på innebörden av totalförsvarsbegreppet, trots insikten om en ny hotbild. I lagstiftningen från 1992, som fortfarande gäller, stipuleras att totalförsvaret är till för krigssituationen.

Hur ska vi organisera oss?

Det dröjde ända till år 2006 innan statsmakterna var färdiga med att formulera nya mål för samhällets säkerhet. De är gällande idag och syftar till att värna:

- befolkningens liv och hälsa
- samhällets funktionalitet samt
- förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet samt mänskliga fri- och rättigheter.

Vi måste nu, enligt min mening, på ett djupare plan analysera vad dessa mål egentligen innebär för det nationella säkerhetsarbetet. Hur ska vi organisera detta arbete för att kunna hantera relevanta hot och risker som bedöms kunna äventyra de mål som statsmakterna formulerat?

I denna analys behöver vi först identifiera och lista relevanta hot och risker. Jag har i detta syfte gått igenom betän-

kanden från försvarsberedningar och regeringens propositioner för att få ett samlat grepp om vilka hot och risker vi talar om. Jag har hittat i huvudsak tolv hot och risker som diskuteras i detta sammanhang.

I ett nästa steg i analysen har jag försökt att relatera dessa hot till de av statsmakterna formulerade målen. Här har jag tagit hjälp av den statsvetenskapliga s.k. Köpenhamnsskolan¹ som delar in samhället i fem sektorer. Något eller några hot kan relateras till mer än ett mål. Resultatet illustreras i Bild 1.

Inte bara offentliga organ

Vi kan nu notera flera intressanta saker. En viktig insikt är att de aktörer som ska medverka till ”den nya säkerheten” inte enbart utgörs av offentliga organ. Som tydligt exempel kan nämnas att det privata näringslivet är en huvudaktör för att kunna värna samhällets funktionalitet.

Förmågan att upprätthålla grundläggande värden är förvisso en uppgift för skolan men måste i första hand ses som en uppgift för individer, familjen, ideella organisationer, religiösa samfund, föreningsliv m.m. – det som ibland brukar benämnas ”det civila samhället”. Härmed följer att åtgärder och hur man organiserar arbetet kommer att bli väldigt olika för de olika målen. Vi behöver därför utveckla nya samarbetsformer mellan olika aktörer både på departementsnivå och på myndighetsnivå. De s.k. samverkansområdena behöver ses över.

	MILITÄR SÄKERHET	POLITISK SÄKERHET	EKONOMISK SÄKERHET	SOCIAL SÄKERHET	MILJÖ-SÄKERHET
Värna befolkningens liv och hälsa	• Väpnat angrepp	• Terrorism • Org.brottslighet			• Klimatförändringar • Naturkatastrofer • Pandemier
Värna samhällets funktionalitet			• Avbrott i vitala system och flöden • Finanskris • Massarbetslöshet		
Värna vår förmåga att upprätthålla grundl. värden		• Politisk extremism • Hot mot demokrati och rättssystemet		• Socialt utanförskap • Politisk och religiös extremism • Hot mot värdegrunder och rättssystem	

Bild 1.

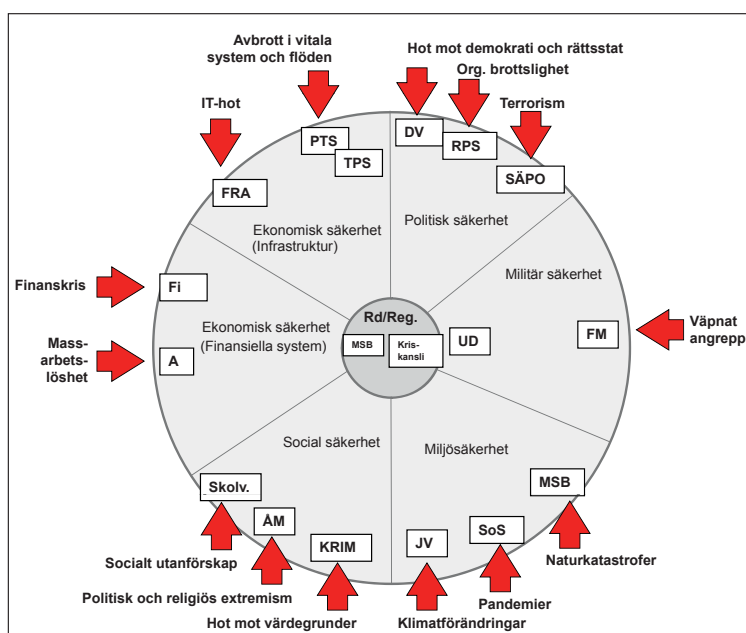

Bild 2.

En ytterligare reflektion som man kan göra när man studerar matrisen är att fråga sig var det frivilliga engagemanget kan göra bäst nytta. Idag har vi ett stort antal statsunderstödda frivilliga försvarsorganisationer som koncentrerar sitt engagemang till den militära säkerheten. En inte helt orimlig tanke är att de frivilliga som idag engageras för att värna grundläggande värden t.ex. att motverka socialt utanförskap bör få minst samma uppmärksamhet och stöd från statsmakternas sida.

Vem har ansvaret?

Nu blir nästa steg i analysen att identifiera vem som har ansvaret för det nationella säkerhetsarbetet inom varje sektor. Hur

ska man få överblick över de aktörer som har ett sådant ansvar?

För att skapa en sådan överblick har jag utvecklat bild 2 som i huvudsak bygger på bild 1. Jag har här lagt in exempel på centrala statliga myndigheter som har ett ansvar för säkerhetsarbetet inom sektorn.

Ovanstående bild ger upphov till många tankar och reflektioner. Jag tar här avslutningsvis upp några egna funderingar och slutsatser.

Slutsatser

När statsmakterna har formulerat nya mål för vår säkerhet innebär det att vi måste ta den breddade hotskalan på allvar och inkludera betydligt fler hot och aktörer än förut

i det nationella säkerhetsarbetet. En väsentlig fråga som då inställer sig är om vi är rätt organiserade för att kunna göra rätt avvägningar i det nationella säkerhetsarbetet. Kan försvarsministern och försvarsdepartementet vara de drivande krafter som behövs för att statsmakterna skall göra riktiga prioriteringar?

En annan slutsats är att den militära säkerheten är en del av den nya säkerheten. Försvarsmakten får därmed en ny och annorlunda roll än den man hade i totalförsvaret. Nu måste nya civil-militära samverkansformer skapas.

Den nya säkerheten är internationell. Alla hot och risker som nämnts ovan måste hanteras tillsammans med andra länder. Sverige bör därför i ännu högre grad bedriva sitt nationella säkerhetsarbete inom ramen för EU och det nordiska samarbetet.

Det är alltså **Dags att tänka nytt!** Finns det något politiskt parti som kan, vågar och vill tänka i nya banor och satsa på att utveckla den nya säkerheten? ■

Bo Richard Lundgren är f.d. Chef för Institutet för högre totalförvarsutbildning vid Försvarshögskolan samt Ledamot av Kungl. Krigsvetenskapsakademien

1.Se Buzan m.fl. Security – A New Framework For Analysis. London 1998.

Svante Werger:

Ett civilt försvar för 2000-talet

Att regeringen har gett Försvarmakten i uppdrag att återuppta arbetet med nationell försvarsplanering ställer även krav på det omgivande samhället.

Foto: Johan Eklund, MSB

MSB:s lägesbildningsfunktion. MSB ska stödja samordning av samhällets åtgärder och information i samband med kriser.

Vilket stöd behöver Försvarmakten från samhället för att klara sina uppgifter vid ett väpnat angrepp mot Sverige? Och kan en modern civil försvarsplanering luta sig mot erfarenheter från den totalförsvarsplanering som bedrevs aktivt fram till 1990-talet? Eller krävs det ett totalt nytänk?

Vilande planering

Det är nog inte helt osant att hävda att frågorna rymmer viss yrvakenhet. Under lång tid har Försvarmakten haft internationella insatser som sitt huvudsakliga fokus. Även på civil

sida har totalförsvarsplaneringen i princip varit vilande, samtidigt som fokus har legat på att utveckla samhällets fredstida krisberedskap. Civil-militär samverkan har visserligen varit en fråga både inom den internationella insatsverksamheten

och den fredstida krisberedskapen, men med helt andra utgångspunkter och delvis annan betydelse än inom totalförsvaret (se även faktaruta).

Morgondagens civilförsvar

När Försvarmakten för nå-

MSB:s övergripande mål för arbetet med civilt försvar

Målet är att skapa ett civilt försvar som bidrar till att uppfylla målen för Sveriges säkerhet

- genom tillräckliga kompletteringar av förmågan inom samhällets krisberedskap samt
- genom en god samordning med det militära försvaret för att stödja detta i att på ett så effektivt sätt som möjligt kunna motstå ett väpnat angrepp, att kunna hantera konsekvenserna av ett sådant angrepp och för att återuppbygga samhället efter angrepp.

Civil-militär samverkan – ett begrepp med olika innebörder

Uttrycket civil-militär samverkan har olika betydelser beroende på sammanhang och vem som använder det. Sett ur ett svenskt perspektiv går det att se begreppet ur åtminstone tre perspektiv:

- Civil-militär samverkan vid internationella insatser. Kan bland annat inbegripa samverkan mellan militära enheter och biståndsorganisationer.
- Civil-militär samverkan vid fredstida krishantering i Sverige. Handlar om att Försvarsmakten ger stöd till ansvariga civila samhällsaktörer (myndigheter, kommuner).
- Civil-militär samverkan inom totalförsvaret. Handlar bland annat om civila samhällsaktörers stöd till Försvarsmakten vid väpnat angrepp mot Sverige.

För dessa olika sammanhang råder i grunden helt olika regelverk och förutsättningar. Så länge det inte är fråga om ett väpnat angrepp som berör Sverige, gäller de fredstida regelverken. Vid ett väpnat angrepp eller krigsfara är det regeringen som beslutar om höjd beredskap. Och det är enbart i förhållande till den situationen man bör använda uttrycken civilt och militärt försvar, eller totalförsvaret.

got år sedan fick uppdraget att återuppta försvarsplaneringen, beslutade Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) därför att ta sig an uppgiften att konceptuellt forma morgondagens civila försvar. Nyligen fattade MSB beslut om en strategi för civilt försvar, som ska fungera som underlag för myndighetens arbete med konceptutveckling och försvarsplanering.

I strategin har MSB formulerat mål som komplement till de mål regering och riksdag sedan tidigare har satt. I dessa

mål blir några skillnader mot tidigare totalförvarsplanering tydliga. Framför allt lägger MSB stor vikt vid att förmågan inom det civila försvaret måste bygga på förmågan inom samhällets krisberedskap. Försvarsplaneringen kan komma att kräva kompletteringar av denna förmåga, men i grunden kommer alltid svagheter i den fredstida krisberedskapen också att vara svagheter i det civila försvaret.

Arbetet med civil försvarsplanering kommer de närmaste åren att utvecklas och få mer

konkretion. MSB utgår ifrån att det under 2012 och 2013 fortsatt kommer att handla mycket om konceptutveckling – i allt större utsträckning i samverkan med andra myndigheter och berörda samhällsaktörer och med fokus på civila aktörers stöd till Försvarsmakten vid höjd beredskap. 2014–2015 bedöms tiden vara mogen att mer aktivt genomföra planering, utveckla beredskapssystemet och vidta åtgärder för att höja förmågan inom det civila försvaret.

Avslutning

Man kan räkna med att arbetet kommer att innebära stora konceptuella förändringar i förhållande till den totalförvarsplanering som skedde för något decennium sedan. Framför allt för att världen har förändrats. Men också för att vi har en helt annan sorts försvarsmakt.

Dessutom har vi ett system för fredstida krisberedskap att bygga på. Det hade vi inte på 1900-talet. ■

Svante Werger är kommunikationsdirektör vid MSB.

Tack vare Sveriges medverkan i det strategiska flygtransportsamarbetet SAC kunde militära transportplan (C70) transportera basläger och annan utrustning till jordbävningsdrabbade Haiti.

Foto: Lars Wählström

Britt Bohlin:

Tryggt samhälle tungt ansvar för Försvarmakten

Landshövding Britt Bohlin.
Foto: Tina Stafren

I Jämtlands län bor drygt 126 000 innevånare på en yta motsvarande 1/12-del av Sverige. Vi har glädjen att periodvis hälsa 200 000 besökare välkomna. Besöksnäringen är en basnäring och oerhört viktig för vår ekonomi och sysselsättning. Men våra besökare har rätt att ställa krav på samhällets resurser. Det innebär en ökad belastning på infrastruktur, kommunal service, sjukvård, polisverksamhet och räddningstjänst.

Länets resurser är avpassade för vad befolkningen kan klara ekonomiskt och personellt – inte minst på räddningstjänstområdet. Stora avstånd och krympande befolkningsunderlag gör att det på många håll kan vara svårt att rekrytera personal till räddningstjänsten.

Försvarmakten viktig

När en större händelse inträffar – det kan vara allt från stora olyckor till oväder – måste samhällets hela kapacitet utnyttjas. Det gäller allt från ordinarie resurser till företag och frivilligorganisationer. Självklart utgör därvid Försvarmakten en utomordentligt viktig part.

I Jämtland län har vi tidigare varit bortskämda med att ha tillgång till stora resurser från Försvarmakten. Inte minst under de stora översvämningarna i mitten av 90-talet. Då hade vi tre regementen med värnpliktiga för att skydda samhället mot vattnets framfart. Successivt har brist på denna resurs medfört att vi tvingats tänka om. Försvarsresurserna finns trots allt kvar om än i mindre omfattning i form av hemvärn. Hemvärdet har genom åren varit oerhört viktigt och inte minst dess lokalkännedom oumbärlig för att hantera krissituationer och svåra händelser.

Insats kräver samverkan

Samverkan och samarbete mellan företrädare för samhällssäkerhet har därför blivit en allt tydligare nödvändighet. Vi har inte råd att skicka fel resurs till en insats. Med detta som bakgrund har vi organiserat oss för att göra det möjligt att utnyttja samhällets resurser optimalt – i Trygghetens hus. Här finns ledningen för räddningstjänsten i sex kommuner, länspolisens, tullen samt ambulansledningen i samma byggnad. En

viktig anledning till samgrupperingen är att myndigheterna genom samverkan kan se till att rätt resurs alltid sätts in för att hjälpa den enskilde som råkat ut för en olycka eller liknade.

Vid större händelser som t.ex. höga vattenflöden, stormar, snöoväder, eftersök av saknade räcker oftast inte de ordinarie resurserna till för att ge boende och besökande tillräcklig hjälp och skydd. Hjälp och stöd krävs därför utanför ordinarie resurser. Därför har det vid flera tillfällen varit oumbärligt att ha representation för Försvarmakten i samordningsarbetet i Trygghetens hus. Företrädare för Försvarmakten ingår i alla viktiga nätverk för krishantering då närhet och personkännedom är en förutsättning för ett bra samarbete.

Samhällets förmåga bygger på att alla resurser som behövs kan tas i anspråk i samband med nödlägen. Därför är en nära tillgång till försvarets resurser nödvändig. Det är enligt min mening även en viktig och angelägen uppgift för Försvarmaktens personal. En stor och kompetent organisation måste få göra nytta!

Dessutom har jag svårt att se hur samverkan snabbt ska kunna skapas i händelse av andra säkerhetspolitiska förhållanden så slutsatsen är att samverkan måste byggas varje dag.

Britt Bohlin är landshövding i Jämtlands län

Foto: Mikael Sjöberg

Hans Spets är försvarsdirektör i ett län som innehåller landets politiska ledning, många centrala myndigheter, viktiga produktionsresurser och här bor var tionde invånare i Sverige.

Tommy Jeppsson:

Ett nav i samhället

Hans Spets är försvarsdirektör i Stockholms län sedan tre år. Här bor var femte svensk. Karakteristiken nationell kärnregion är knappast överdriven. Hans Spets har lång erfarenhet av att arbeta med samhällets säkerhetsfrågor. Det gäller såväl kommunalt, vid Krisberedskapsmyndigheten som på länsnivå.

Fram till mitten på nittiotalet var försvarsavdelningen en av de största avdelningarna vid länsstyrelsen. I dag är miljö- och landsbygdsfrågorna mycket större. Tidigare ansvarade Länsstyrelsen för be-

redskapsfrågor av mer detaljerad riktart vilket nu inte görs eller är ett kommunalt ansvar. Hans Spets berättar att mycket av beredskapslagstiftningen från det kalla kriget finns kvar och att denna inte i alla avseenden är i

takt med dagens samhälle och aktuella hotscenarier.

Civil – militär samverkan

Dagens samverkanskoncept bygger på krisberedskapsförordningen från 2002 och här

tar Hans Spets upp det något märkliga förhållandet att i dag har Försvarsmakten endast en adjungerad roll kopplat till denna förordning. Det är upp till Myndigheten för samhällsskydd och Beredskap att ge förslag till regeringens vilka myndigheter som fullvärdigt skall vara omfattade av krisberedskapsförordningen.

Ett förtydligande av Försvarsmaktens roll i krisberedskapsförordningen torde vara på sin plats i och med att fyra regionala staber inrättas av Försvarsmakten från och med 2013. I samtalet med Hans Spets framkommer att begreppet civil-militär samverkan skulle kunna ersättas med samverkan vilket bättre uttrycker den ömsesidigt förstärkande och komplementära roll som samtliga samhällsresurser har i ett krisläge.

Nationell försvarsplanering

Försvarsmaktens inrättande av fyra regionala staber har ett nära sammanhang med den ökade viktläggningen vid nationell försvarsplanläggning. Den kontext i vilken denna planering sker är mycket olik den som gällde under det kalla kriget, då primärt samhällets civila resurser avsåg att stödja de militära operationerna. Dagens samhälle är diametralt olik det som existerade för bara några decennier sedan. Hans Spets pekar på ett mångfacetterat aktörsspektra inom flertalet samhällsområden vilket kontrasterar starkt mot tidigare då antalet aktörer inom varje samhällsområde var betydligt färre vilket innebar enklare och entydigare samverkanslinjer. Försvarsmakten kan i dag inte heller verka autonomt i lika hög grad som tidigare eftersom beroendeförhållandet avseende

stödet från andra samhällsaktörer har ökat högst påtagligt.

Den nationella försvarsplaneringen är ett område där Hans Spets önskar ett utvecklat arbetssätt. Grundläggande är här att länsstyrelsen representerar högsta totalförsvarsmyndighet på regional nivå och skall i den rollen verka för att största försvarseffekt uppnås. Situationen i nuläget är utifrån det civila perspektiv som anläggs på länsnivån att det nationella försvarsplaneringsarbetet ej är i fas med bland annat rådande styrmekanismer, ekonomi, regleringsbrev, lagstiftning liksom de rent konkreta frågor som Hans Spets medarbetare i nuläget fokuserar på, vilket är vattenförsörjningen. En stor och viktig fråga för Stockholms läns 26 kommuner, också i ett nationellt försvarsplaneringsperspektiv.

Utgående ifrån de uppgifter som åvilar Hans Spets organisation efterlyser han från Försvarsmaktens sida större framförhållning, ökad tydlighet och ökad delaktighet i syfte att underlätta för de civila deltagarna att ge ett fullvärdigt bidrag i det nationella försvarsplaneringsarbetet. Både Försvarsmakten och de civila aktörerna måste betraktas som naturliga parter i detta arbete som enligt Hans Spets kommer att innebära visserligen välmotiverade men ökade krav på hans organisation. Hans Spets befarar att en samlad nationell försvarsförmåga kan bli väl ensidig om de civila aktörerna inte ligger i fas med Försvarsmakten.

Kompetens gällande höjd beredskap har dalat under den period som gått sedan den "strategiska timeouten" togs för ca 15 år sedan. Ska vi ha en samlad nationell försvarsförmåga, och det betonar Hans Spets, bör även sådant som utbildningssystem förändras för att öka kompetensen civilt och militärt. Dagens officerare tenderar att kunna Nato-systemet bättre än vårt svenska krishanteringssystem.

Ömsesidigt förstärkande – ett civilt perspektiv

Hans Spets betonar att i takt med att resurserna slimmas, samtidigt som outsourcing sker inom många områden, ökar behovet av ömsesidigt stöd och därmed enkla och smidiga samverkans-/samarbetsformer. Han nämner att enbart inom ambulansverksamheten finns ett antal aktörer i länet vilket bland annat innebär krav på fungerande avtal och styrmekanismer. En återtagen försvarsplanering innebär att avtalen också måste täcka detta, säger Hans Spets, samtidigt som han tydligt betonar vikten av att jobba med relationsfrågorna som är en avgörande förutsättning för väl fungerande samverkan och ömsesidigt stöd.

Hans Spets lyfter också fram de möjligheter som finns i dag och för framtiden att EU:s medlemsstater kan lämna stöd till ett medlemsland som drabbas av en samhällskatastrof. Här arbetas det med utökade direktivmöjligheter som bland annat syftar till att de ländervisa beredskapsplanerna korresponderar med varandra.

En avslutande reflektion

Samtalet med Hans Spets avslutas genom en återknytning till kopplingen mellan de fyra regionala militära staberna och länsindelningen. Han pekar på betydelsen av beredskap för att ändra den geografiska utsträckningen av dessa territoriella militära ledningsorgan. Bakgrunden är den översyn av den civila regionala indelningen som görs under ledning av skatteverkets förre Generaldirektör Mats Sjöstrand och där trenden pekar mot färre och större län. I det sammanhanget betonar Hans Spets vikten av att planeringen för huvudstadsregionen – ett nav för svenskt samhällsliv – genomförs, utan tidsfördröjande väntan på en ny länsindelning. ■

Tommy Jeppsson är redaktör för vårt försvar.

Peter Stolt:

Civil-militär samverkan och regional ledning

Regeringen anser att nationell samverkan mellan civila aktörer och Försvarsmakten bör stärkas. Möjligheten till regional samverkan bör förbättras och länsstyrelsernas roll i den regionala samverkan stärkas. Det senaste decenniets omställning av Försvarsmakten har inneburit att denna inte längre har lika stor närvaro på olika platser i Sverige. Detta innebär i sin tur att möjligheten till re-

gional samverkan har förändrats. Regeringen anser därtill att civila och militära aktörer i ökad utsträckning bör verka för samma övergripande mål och samordnas där det är efterfrågat och möjligt för att uppnå synergieffekter i planering, genomförande och utvärdering av insatser internationellt.¹

Framtida konflikthantering

De flesta av dagens konflikter

kräver insatser med en långt bredare ansats än den rent militära.

I många konfliktområden förekommer flera olika, men relaterade, problem parallellt eller i olika skeden. Detta kan omfatta försämrad säkerhet, regelrätta stridigheter, bräckliga institutioner, bristande infrastruktur, brottslighet och korruption eller en akut humanitär situation, ofta med omfat-

Återuppbyggandet av en regional militär ledningsorganisation skapar bättre möjligheter till civil-militär interaktion. Bilden visar stabsofficerare under arbete.

Foto: Michael Berggren

tande migration och könsrelaterat våld som följd.

Framgångsrik konflikthantering ställer särskilda krav på ett långsiktigt perspektiv och en helhetssyn som omfattar diplomatiska, ekonomiska, militära, civila och humanitära inslag. Det militära instrumentet utgör bara en, om än viktig, del av ett större sammanhang. Militära resurser krävs ofta för att möjliggöra civila insatser, men de civila insatserna krävs för att uppnå önskad långsiktig stabilitet. För att åstadkomma detta krävs samarbete över myndighets- och nationsgränser, inte minst mellan civila och militära aktörer.

Civil-militär samverkan

Behovet av civil-militär samverkan krävs inte enbart baserat på utmaningar i omvärldsutvecklingen utan likväl av kunskaps-, resurs- och effektskäl. Olika civila och militära aktö-

rer kan komplettera varandra och genom samverkan möjliggöra bredare och effektivare angreppssätt i samband med kriser eller konflikter. Samhällets gemensamma resurser måste kunna användas effektivt vid krishantering. Försvarsmakten har i många fall resurser som saknas inom andra samhällssektorer i Sverige, och som är användbara när samhället utsätts för stora påfrestningar. Samtidigt har utvecklingen inom Försvarsmakten lett till ett ökat beroende av resurser från den civila delen av samhället.

Ett av överbefälhavarens strategiska utvecklingsmål är att förbättra Försvarsmaktens förmåga att verka tillsammans med andra. Ett viktigt delmål är att förbättra förmågan till civil-militär samverkan nationellt men också internationellt. I linje med denna målsättning genomförs olika utvecklingsaktiviteter. En viktig sådan aktivitet är nu pågående utveckling och förberedelser för att inrätta fyra regionala staber. Dessa staber ska i enlighet med överbefälhavarens beslut vara inrättade fr.o.m. 2013-01-01.

Regional ledning

Införandet av staberna ska ge Försvarsmakten en förbättrad förmåga att leda territoriell verksamhet omfattande att bli säkerhetstjänst och insatsledning av hemvärnet med de nationella skyddsstyrkorna samtidigt som förmågan att genomföra samverkan med övriga samhället för en god regional krisberedskap och försvarsplanering förbättras. Genom införande av de regionala staberna skapas en mer rationell samverkansstruktur mellan Försvarsmakten och civila aktörer. Ansvar för staberna omfattar avgränsade geografiska områden vilka benämns militärregioner.

Den regionala försvarsplaneringen innebär samverkan med regionala myndigheter, kommuner och näringsliv för att bl.a. samordna samhällets

stöd till Försvarsmakten. Samhällets krisberedskap ska kunna hantera ett brett spektrum av kriser och extra ordinära händelser. Försvarsmakten har viktiga resurser att bidra med när det gäller att kunna hantera dessa situationer och ska därför ha en god förmåga att stödja samhällets krisberedskap såväl i fred som vid kris och krig. Hemvärnsförbandens tillgänglighet och lokalkännedom ska i största möjliga utsträckning tas tillvara i samband med stödinsatser åt andra myndigheter, kommuner och/eller civila aktörer. Här kommer de regionala staberna att bidra till en ökad förmåga då regional ledning av hemvärn är en av huvuduppgifterna.

De platser som staberna kommer grupperas på är Boden (militärregion N), Stockholm (militärregion Mitt), Skövde (militärregion V) och Revinge (militärregion S). Garnisons- och regementscheferna på dessa orter planeras tillika vara chefer inom dessa militärregioner. Staberna omfattar ca 35 personer i grundorganisationsalternativet (något fler i Sthlm). Betjäkningsförband för staberna utvecklas ur hemvärnet. Under 2012 kommer staberna att bemannas samtidigt som lokaler iordningsställs samt organisation, ledningsmetoder m.m. vidareutvecklas och övas. Dagens regionala säkerhets- och samverkansorganisation fortsätter att verka med nu rådande lydnadsförhållanden intill 2012-12-31 då dessa läggs ned i samband med att ansvaret för verksamheten övergår till de nya staberna. Utvecklingen av de regionala ledningarna innebär att Försvarsmaktens förmåga att samverka med samt såväl lämna som erhålla stöd från andra aktörer i samhället förbättras. ■

Peter Stolt är överste och tjänstgör vid Högkvarteret, Insatsstaben.

1. Regeringens skrivelse 2009/10:124

Stefan Ring:

Civil-militär samverkan i en ny tid

När det kalla kriget tog slut hade Sverige utvecklat en mycket omfattande civil-militär samverkan genom den organisation som benämndes "totalförsvaret". Syftet var att använda samhällets resurser för att stödja det militära försvaret av vårt land och att skydda medborgarna. Det fanns en tydlig och realistisk uppfattning om den stora kraftansträngning som skulle krävas för ett litet land att möta ett väpnat angrepp.

Stora delar av den mest produktiva delen av den manliga befolkningen skulle lämna sina jobb vid en allmän mobilisering. Fordon, maskiner och lokaler skulle ianspråkta av Försvarsmakten samtidigt som anfall mot städer och industrier skulle skapa stor förödelse. Mycket var dock förberett och planerat. Det svenska totalförsvaret var i många avseenden en genomtänkt konstruktion som hade goda förutsättningar att ge ett helt avgörande bidrag till Försvarsmakten och samhällets skydd och överlevnad.

Intresset försvann

Idag finns mycket lite av denna organisation kvar, annat än i lagstiftningen som i detta avseende i stort är oförändrad sedan det kalla kriget. När Sovjetunionen upplöstes och risken för ett militärt angrepp flyttades till en oklar tidpunkt långt in i framtiden, försvann också intresset för ett civil-militärt samarbete. När Försvars-

makten upphörde med den nationella försvarsplaneringen för tio år sedan försvann den sista motivationen att tänka i de banor som tidigare var en naturlig del av samhällets planering.

Dags att tänka om

Nu har dock statsmakterna insett att utvecklingen gått för långt. Försvarsmakten har fått direktiv från regeringen att återstarta den nationella försvarsplaneringen och att organisera fyra regionala staber. Vid sidan om de rent militära

förberedelserna är civil-militär samverkan en helt central del av försvarsplaneringen. Med ett sådant perspektiv kan det vara lätt att snekla på det tidigare totalförsvarskonceptet och argumentera för att helt enkelt återgå till de samarbetsformer och metoder som då användes. Tyvärr är det inte så enkelt. Det samhälle som fanns under det kalla kriget finns inte längre.

Nya förutsättningar

Både näringsliv, statliga företag och myndigheter har ändrat ka-

Ett nytt samhällsförsvår, anpassat till ett nytt samhälle med nya samverkansformer håller på att växa fram. Bilden visar hur räddningstjänst från Sverige, Norge, Finland och Ryssland tar hand om skadade i samband med en fingerad tågolycka under övningen Barents Rescue i fjol.

raktär. Samhällets förmåga att stödja Försvarsmakten är mer begränsad än förr, samtidigt som sårbarheten ökat. Privatiseringar och avregleringar har i många avseenden ökat effektiviteten och minskat kostnaderna, men har samtidigt inneburit att förmågan att möta avvikelser från det vardagliga mönstret minskat. Men även Försvarsmaktens omorganisation har förändrat förutsättningarna på ett sätt som gör det omöjligt att rakt av använda den tidigare modellen. Försvarsmaktens kapacitet att sköta sin egen logistik och försörjning har näst intill upphört utanför fredsetablissemangen. Behovet av stöd från det civila samhället när militära förband ska lösa uppgifter i Sverige är betydligt större än tidigare.

Behovet att utveckla nya former för civil-militär samverkan är därför påtaglig. Inte minst gäller detta vid höjd beredskap då samhällets stöd till Försvarsmakten har blivit alltmer betydelsefullt. ■

Stefan Ring är generalsekreterare i aff

Foto: MSB

Lars Ulvving:

Utan en folkarmé har folket inget¹

Ett tankeexperiment: Inför 1925 års försvarsbeslut studeras möjliga hot 1940. I arbetsgruppen finns en person som anser att det vore klokt att planera för ett tyskt (!) angrepp från Norge år 1940. Denne hade inte bara fått avsked utan avförts till närmaste sinnessjukhus iförd tvångströja för att sedan aldrig avhöras. När förre ÖB, Håkan Syrén, år 2008 påpekade att om 15-20 år kanske det behövs ett nationellt försvar, beskylldes han av det politiska etablissemanget för att "sprida panik", nästan på samma vis som Stalin och Beria avvisade alla rapporter om *Operation Barbarossa* tills slaget om Moskva inleddes. Han lär slippa tvångströjan efter att ha utsetts till ordförande i EU:s militärkommission. Gasledningen i Östersjön har fått det säkerhetspolitiska etablissemanget i Sverige att undra och känna tvekan.

Ett militärt ras

Sverige har avskaffat värnplikten. Långt innan dess har all infrastruktur brutits upp, sålts eller på annat sätt försörjningsrats. Det fasta försvaret i Norrland och utmed kusterna är avvecklat, raserat, i bästa fall förvandlats till museer. Alla krigsflygbaser har rivits upp. De civila flygfält som har varit krigsflygbaser

har fått all militär utrustning bortriven. Frånsett den militära infrastruktur som används rent fredsmässigt finns ingenting kvar. Dessutom administreras en del av den i någon form av civilt ägarskap. Beslutet att försvaret inte skulle äga sina fastigheter utan istället betala hyra till ett, i och för sig statligt, då nyinrättat fastighetsföretag var för övrigt ett led i att klara EMU-konvergensen. Det visade sig vara meningslöst eftersom det inte blev någon anslutning till den monetära unionen.

Totalförsvaret borta

Det gamla totalförsvarets välordnade strukturer med samordnad civil och militär ledning, som dessutom var övad, är helt raserad. Att detta visat sig vara förödande vid krishantering såsom Tsunamikatastrofen och orkanen *Gudrun* 2004 är uppenbart. Civilförsvaret, ekonomiskt och psykologiskt försvaret finns bara till namnet, men egentligen inte ens det. Vid nyåret 2009 inrättades *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap*, som var en sammanslagning av några tidigare myndigheter. Men det lär ta tid innan den får upp ångan. Den gamla *Krisberedskapsmyndigheten* höll inte måttet i nyss nämnd krishantering.

Kunskapsbrister

Den kunskap som funnits att leda och samordna verksamheten på central och regional nivå håller på att försvinna helt när de som visste hur det skulle gå till inte längre finns i organisationen. Förmågan att leda militära förband större än kompanibataljon försvinner snabbt. Den kompetens som finns kvar är nog inte lämpad för försvaret av svenskt territorium.

Det var då det

Varför det blev som det blev när det inte blev som det skulle.

Runt 1970 hade Sverige en krigsmakt som fortfarande var dubbelt så stark som våra nordiska grannars tillsammans. Vi bör minnas att vid den tiden hade utbildningssystemet för armén –VU-60 – hunnit verka några år vilket innebar att armén då var nästan lika välövad som vid världskrigets slut. Men

repetitionsövningarna kom att användas som en budgetregulator när de ställdes in eftersom man ansåg sig behöva spara i statsfinanserna.

Lång nedgång

I och med att borgfreden om försvaret bröts hösten 1966 inleddes en nedgång som har fortsatt sedan dess och lett till att något svenskt försvar, värt namnet, egentligen inte finns. Med viss möda klarar vi internationella åtaganden som vi i ett fall, Afghanistan, inte ens borde ha åtagit oss eftersom vi ställt upp på andras, läs USA:s, inrikespolitiska villkor som egentligen är ganska tveklaktiga.

Försvarsbeslutet 1972 genomdrevs på så vis att ÖB 71:s och försvarsberedningens utredningar innan dess blev meningslösa. Vi ska minnas att den lägsta nivån som lades i ÖB 71

var en minskning jämfört med vad som beslöts i 1968 års försvarsbeslut. Det var i och för sig fördröjt ett år på grund av den brutna borgfreden. Denna lägsta nivå kom ÖB egendomligt nog att kalla för "bibehållandenivån", vilket den inte var. Ganska korkad beteckning eftersom den innebar en reduktion av anslagen och därmed psykologiskt helt fel. De fyra ekonomiska nivåer som sedan gavs i anvisningarna till försvarsberedningen låg alla under denna. När sedan försvarsbeslutet väl fattats, låg anslagsnivån ännu lägre än den lägsta nivån som försvarsutredningen studerat. Läget blev lätt panikartat hos militärledningen när man konstaterade "oj – vad gör vi nu?" Det skapade stor oreda under ett antal år innan planeringsprocess och verksamhet i övrigt "satt sig" och kommit igång under nya premisser.

Ett exempel på ett område som skulle kräva stora investeringar är luftvärnsskyddet av de riksviktiga skyddsobjekt som finns i landet. Här exemplifierat av skarpskjutning med robot 70.

Foto: Johan Lundahl/Försvarsmakten

Exempellöst slöseri

Runt sekelskiftet år 2000 fattades sådana beslut att materiel och infrastruktur för ungefär 300 miljarder kronor skrotats eller slumpats bort under mycket kort tid. I detta sammanhang måste det påpekas att det ofta nog rörde sig om ibland ny och i övrigt fullt användbar materiel. Mycket har dumpats i Baltikum, inte minst ammunition. En avveckling i lugnare fomer hade blivit betydligt billigare. Planerna för och utvecklingen av det så kallade nätverksbaserade försvaret kostade 20–30 miljarder kronor utan att det egentligen blev något. Med tanke på vad som finns, vad skulle leda egentligen? De enda som tjänat på att ny materiel producerats men inte kommer till nytta i organisationen är försvarsindustrin eftersom det skulle bli nästan lika kostsamt att häva

kontrakten. Vi kan en smula elakt konstatera att det inte är säkerhetspolitiska motiv som styrt försvarsplaneringen, som varit nog så ryckig med hastigt påkomna besparingar, utan snarare industripolitiska.

Under nära tio år har, i och för sig krympande, åldersklasser utbildats men sedan inte krigsplacerats eller ens rullförts på ett sådan sätt att det teoretiskt skulle vara möjligt att sätta samman förband under improviserade former även om man inbillat sig detta. Det är ett nytt exempel på slöseri med skattebetalarnas medel. Armén upphörde egentligen att existera när personalen slutade att krigsplaceras år 2000 i någon form av organisation.

Är en svensk upprustning möjlig?

Ja, men det kommer att ta mycket lång tid. Min bedömning är att det kommer att ta cirka trettio år att återskapa en krigsmakt och ett totalförsvar värt namnet. Att det inte kommer att se ut som det raserade invasionsförsvaret, eller vara en uppblåst variant av det nuvarande, är nog en självklarhet. Det kommer att vara något helt annat. När återupprustningen sent omsider satte igång efter 1925 års försvarsbeslut blev det något annat än det som fanns innan. Ett självständigt flygvapen, pansartrupper och luftvärn fanns inte före 1925. Jag påstår att det kommer att ta trettio år att skapa ett nytt svenskt förvar. Låt mig motivera.

För det första: De människor som varit med om att besluta om och genomdriva att försvaret avvecklats snabbt under för mig, som skattebetalare, mycket tveksamma former kommer naturligtvis att hävda uppfattningen att man gjort rätt under rådande förhållande utan att acceptera ändrade förutsättningar eller att ett felaktigt alternativ valts, trots att andra varit mer eller mindre uppenbara och billigare. Fenomenet kallas för kognitiv dissonans, när oläglig information

sållas bort. Det kan ses som en akademisk omskrivning för att "förvirra mig inte med fakta". Fenomenet förekommer såväl hos enskilda individer som organisationer. Denna mer eller mindre omedvetna process strävar till att reducera dissonansen, genom skilda mekanismer och omtolkningar för att uppnå kognitiv konsistens, som även denna mer eller mindre omedvetet åstadkommer "organisatoriskt välbefinnande". Beslutet motiveras därefter med "suboptimerade efter-rationaliseringar", bortförklaringar, särskilt om det senare visat sig vara felaktigt. Dessa människor måste hinna lämna organisationen eller övergå till annan verksamhet. Innan dess är det nog meningslöst att få en ändring till stånd. En överslagsbedömning ger tio år.

För det andra: Nästa tioårsperiod kan ses som en transformationssfas. Dels skall de människor som verkat och utbildats under den första tioårsfasen också successivt ersättas med individer som från grunden utbildats och tränats för att verka under kris och krig. Den nuvarande högre militära utbildningen lägger egentligen mer vikt vid akademiska studier än militära. De som lämnar försvarshögskolan i dag är förmodligen inte lämpade för att föra bataljon, möjligen tjänstgöra i en internationell stab med handledning i början. För att återta en förmåga som håller på att förloras helt får vi göra som under tidigare århundraden, låta lovande yngre officerare tjänstgöra vid utländska krigsmakter för att lära det militära yrket och därefter komma hem med idéer som kan omsättas till svenska förhållanden när en ny krigsmakt skall skapas och operationskonsten och taktiken skall återfödas. Vi skall komma ihåg att vi har varit innovativa en gång i tiden, exempelvis under mellankrigstiden. En överslagsbedömning ger att även transformationsfasen tar cirka tio år. Under

denna fas måste återskapandet av en fungerande infrastruktur för den nya krigsmakten inledas. Allt måste byggas upp på nytt. Som exempel kan nämnas fyra regionala staber i Boden, Kungsängen, Skövde och Revinge. Det kostar att köpa nya fastigheter som ersättning för dem som fanns.

För det tredje: Det är först nu den nya krigsmakten kan sättas upp, organiseras samt utbildas och övas. Hur det kommer att bli är en direkt följd av utvecklingen under de tidigare båda faserna. Men om detta har jag för närvarande ingen uppfattning eftersom det ligger tjuugo år fram i tiden. Ingen förutsåg 1925 förekomsten av kärnvapen, missiler, atomubåtar och jetflyg trettio år senare. Men för att sätta upp förband och utbilda och öva chefer som skall leda dessa bedömer jag att det också kommer att ta tio år. Men för att detta skall vara möjligt krävs det en god vilja som ännu verkar helt saknas. Det är den som skall återskapas under den första fasen under dessa trettio år och det blir det svåraste.

Avslutning

Sammanfattningsvis kan konstateras att det är främst personella, mentala och juridiska hinder, inte ekonomiska, som måste övervinnas om Sverige överhuvudtaget skall kunna bygga upp en försvarsmakt värd namnet – men den blir inte operativ förrän tidigast om cirka trettio år. Man planerar för att två (!) brigader skall vara uppsatta år 2014. Frågan är då vad dessa skall åstadkomma och om de går att sättas upp med anställd personal. En armé skall inte bara vara tillräckligt bra, den skall vara tillräckligt stor också! ■

Lars Ulfving är pensionsavgångsen avdelningsdirektör och RO/major

1. Ett citat ur Mao's lilla röda, eng. utg. kap 9, sida 99 "Quotations from chairman Mao Tse-tung: "Without a people's army the people have nothing"

Jan Ångström:

Fler soldater eller mera bistånd?

I takt med utvecklingen av konflikten i Afghanistan de senaste åren har truppinsatsernas storlek debatterats flitigt i västvärlden. I USA har debatten varit omfattande, senast när president Obama presenterade sin plan för den amerikanska urdragningen. Ett drygt år tidigare hade hans beslut att öka insatsen med ca 30 000 amerikanska soldater, så att antalet amerikanska soldater i Afghanistan uppgick till nästan 100 000, resulterat i ett livaktigt åsiktsutbyte bland landets beslutsfattare och bedömare. Samtidigt finansieras stora delar av den snabbt växande afghanska nationella armén och afghanska polisstyrkan av väst. Sedan 2001 har den nygrundade afghanska armén vuxit till 130 000 soldater och i den amerikanska administrationen talas det om en ytterligare ökning till omkring 200 000 fram till 2013.

Den svenska debatten

Även i den svenska debatten om insatsen i Afghanistan står truppinsatsens storlek ofta i centrum. I valrörelsen förfäktade å ena sidan representanter för allianspartierna att den svenska styrkans mandat skulle förlängas och t.o.m. utökas de kommande åren om säkerhetsituationen krävde det. Å andra

sidan utlovade de rödgröna i sin gemensamma överenskommelse om Afghanistan att de svenska förbanden skulle dras tillbaka senast under 2013 och ersättas av en satsning på civilt bistånd. I samband med de uppmärksammade attackerna mot svenska soldater i Afghanistan under hösten 2010 och den tragiska dödsskjutningen av en svensk soldat var fokus i debatten också antalet svenska soldater i Afghanistan. I detta sammanhang blev det t.o.m. frågan om det skulle vara några svenska soldater överhuvudtaget i Afghanistan. I regeringens överenskommelse om Afghanistaninsatsen med socialdemokratin och miljöpartiet från senhösten 2010 deklareras att säkerhetsansvaret i svenska områden gradvis ska flyttas över till de afghanska myndigheterna de kommande åren. I takt med denna överlämning ska också den svenska insatsen successivt förändras till att bli mer civil och stödjande.

Det är lätt att förledas att tro att denna diskussion handlar om att endera trappa upp eller trappa ned konflikten. Att valet står mellan ökad militarisering och fredlig konfliktlösning, mellan fortsatt krig och fred. Denna tolkning förefaller Pierre Schori göra i såväl sin debattbok *Vägen ut ur Afghanis-*

tan (Leopard förlag 2010) som i en debattartikel i *Dagens Nyheter* den 2 november 2010 där han skriver att Sverige ”bör avsluta vår militära mångmiljard-satsning och göra en kraftsamling av politik, diplomati och bistånd” för en ny ”Marshallplan för regionen”. Men detta avslöjar en alltför enkelspårig, endimensionell förståelse av begreppet ”eskalering”. I själva verket börjar fler och fler argument tala för att en nyansering av begreppet är nödvändig. Utifrån en sådan nyansering kan sedan en mer sansad debatt föras om vad de svenska förbanden kan uppnå i Afghanistan och hur insatsen kan genomföras.

Begreppet eskalering

Under det kalla kriget associerades eskalering med kärnvapenbalansen och man föreställde sig att eskaleringen skedde i olika steg på en metaforisk konflikttrappa. Det första trappsteget bestod av en ökad spänning mellan parterna (men alltså fortfarande fred) och det sista trappsteget var krig. Strategiska tänkare under det kalla kriget som Herman Kahn i *On Escalation* (Praeger, 1965), Thomas Schelling i *The Strategy of Conflict* (Harvard University Press, 1960) och Richard Smoke i *War: On Escalation* (Cambridge University Press, 1977) antog att upptrappningen hade en egen dynamik och det framhölls som avskräckande exempel hur det första världskriget startade.

Även om orsakerna till det första världskriget var komplexa var järnvägsnätet och mobiliseringssystemet viktiga faktorer såtillvida att det antogs ge fördelar åt den stat som började mobilisera först och kunde utnyttja järnvägsnätet och förflytta trupper. Offensiven antogs ha stora fördelar jämfört med defensiven. Även om detta senare visade sig vara felaktigt då kriget körde fast i ett skyttegravskrig på västfronten med oerhört lidande och

manspillan till följd så var skadan ändå skedd. Kalla krigets fruktan för ett kärnvapenkrig resulterade alltså i att man förstod eskalering i termer av en linjär process från ökad spänning och kris till krigets utbrott.

Det kalla krigets konflikttrappa är dock en missvisande metafor för situationen i Afghanistan eftersom våld redan har brutit ut mellan de intervernerande västmakterna och talibanerna. Det finns inget ytterligare ”trappsteg” att kliva upp på. Här används eskaleringsbegreppet mer i likhet med hur den preussiske militärteoretikern Carl von Clausewitz förstod begreppet, dvs att eskalering var ett resultat av en inneboende dynamik i kriget. Eftersom ingen av parterna involverad i en väpnad konflikt kan kontrollera den andres förehavanden eller veta hur mycket militär styrka som behövs i en kraftmätning förän efter den är avgjord, resonerade Clausewitz, så är det mest rationella i en konflikt att eskalera så mycket som möjligt direkt. Detta menade han var resultatet av våldets inneboende dynamik och en logisk följd av osäkerheterna i krig. Denna kraftiga eskalering skedde dock aldrig i riktiga krig observerade Clausewitz, och han fann därefter sin förklaring till detta i dels friktion, dels i politik. De politiska målen med kriget hindrade helt enkelt eskaleringen i kriget och våldet från att nå sin yttersta gräns.

Även om vi förstår eskalering i termer av den väpnade konfliktens egen inre logik så är det ändå inte självklart att vi ska förstå upptrappning enbart i termer av antal soldater som sätts in i ett visst insatsområde. En forskargrupp under ledning av Isabelle Duyvesteyn vid Utrechts universitet i Holland har nyanserat begreppet än mer och menar att eskalering kan ske i olika dimensioner; antal soldater och deras utrustning; antal aktörer som är involve-

rade; geografisk spridning; samt fördjupade och fler konfliktytor. Det hittillsvarande fokuset på antal soldater – som ofta är institutionaliserat i västmakternas militära doktriner – blir således lätt missvisande.

Fyra problemområden

Den första problematiken som ett snävt perspektiv stöter på är att en upptrappning kan ha kvalitativa egenskaper, utöver de kvantitativa. Normalt skulle man förstå det som eskalering om antalet soldater ökar och deras utrustning och vapensystem blir tyngre. Även om man antar att eskalering sker i antal soldater och deras utrustning finns problem. Dels så kan man säga att antalet soldater inte är ett perfekt mått på möjligheten att uppnå de befintliga politiska målsättningarna med operationen.

I den prisbelönta *Military Power* (Princeton University Press, 2004) visar Stephen Biddle att truppers taktik är en mycket viktigare faktor än deras numerär för att förklara framgång på slagfältet. Dels så behöver inte fler och tyngre vapensystem nödvändigtvis motsvara en eskalering i militär effektivitet. Trots USA:s omfattande kärnvapenarsenal avskräcks ju inte exempelvis al-Qaida från att försöka genomföra terroråd på amerikansk mark. På samma sätt kan en minskning av antalet soldater och färre vapensystem ändå innebära en eskalering om det blir förbättrad kvalitet på förbanden.

Den andra problematik som en snäv förståelse av eskalering medför är att denna också kan ske i antalet aktörer som är involverade i konflikten. Här antas att en ökning av antalet aktörer medför eskalering. Även här finns dock kvalitativa aspekter. Man kan t.ex. tänka sig att det gjorde mer skillnad att USA blandade sig i konflikten på Balkan på 1990-talet än om exempelvis Haiti, Estland och Island hade beslutat att skicka

fredsbevarande förband. Det kan vidare växa fram en arbetsfördelning inom en internationell koalition som gör att man kan utnyttja varandras styrkor och på så vis – utan att själv besitta vissa förmågor – ändå klara av att utföra uppgifter som förutsätter dem. Ett exempel på detta inom ISAF-styrkan i dagens Afghanistan är att amerikanskt luftunderstöd kan användas för att stödja patrullering som sker på mycket långa avstånd från hemmabasen. På samma sätt kan sjukvårdstransporter samordnas.

Att antalet aktörer ökas innebär dock inte alltid att vare sig konflikten närmar sig en lösning eller att operationerna på marken underlättas. Dels så kan naturligtvis förhandlingar kompliceras av att fler parter är involverade. Dels så kan språkproblem, tekniska särlösningar, olika doktriner, taktik och förhållningssätt lika gärna försvåra militära operationer.

En tredje problematik för ett snävt perspektiv på eskalering är att konflikten kan spridas geografiskt. Från att ha varit koncentrerad i ett givet område kan det förstås som eskalering att den sprids till andra närliggande regioner eller stater. Även här finns kvalitativa aspekter. Om konflikten flyttas från periferin till huvudstaden eller ett viktigt ekonomiskt centrum kan det sägas vara en viktigare form av eskalering än om den flyttar från en perifer del till en annan perifer del.

Det kanske största problemet med ett snävt numerärt perspektiv på eskalering är dock att man inte märker om konfliktytorna fördjupas och utökas. Här är tanken att konflikten kan förändras under dess gång, exempelvis från krig till brottslighet eller från ideologisk driven till etniskt baserad, vilket Raymond Aron en gång kallade *polymorfiska* krig. Man kan fråga sig varför vi just tror att antalet attacker eller antal stupade soldater mot-

svarar en faktisk eskalering. I många sammanhang är kanske inte just döden det värsta som man kan tänka sig, utan villkoren för det fortsatta livet förefaller viktigare.

Om vi bara skulle tro att antalet stupade soldater är tecken på eskalering, skulle vi inte uppmärksamma att de systematiska sexuella övergrepp i Kongo, som bl.a. Maria Eriksson Baaz och Maria Stern vid Göteborgs universitet har kartlagt i ett flertal uppmärksammade rapporter, kan vara ett tecken på eskalering. Här utsätter ju förövarna de överlevande kvinnorna och deras omgivning inte bara för sorg,

utan en stigmatisering för livet som riskerar att slita sönder hela samhällets sociala struktur. Här flyttas alltså konfliktytan, från slagfältet till hemmen.

Biståndsalternativet

Och det är i detta sammanhang som man kan se att även det röd-gröna alternativet om en ökad satsning på bistånd kan tolkas som en eskalering av konflikten. Västs mål i Afghanistan – oavsett om man försöker uppnå den via militära medel eller ekonomiskt bistånd – är ju fortfarande en omvälvande förändring av det traditionella afghanska samhället. Från en decentraliserad politisk

De militära förbanden och enkannerligen den enskilde soldatens och officerens kunskaper, uppträdande och personlighet är avgörande för hur den rent militära men också den mera civiltt stödjande rollen lyckas. Bilden visar en patrull under samtal med afghaner. Foto: Torbjörn F. Gustafsson InfoS/Försvarsmakten

ordning till en centraliserad stat, från kollektiva rättigheter till individuella rättigheter och från ett auktoritärt politiskt system till ett demokratiskt.

Även om Sverige skulle öka sin andel ekonomiskt bistånd och minska sitt militära bistånd i Afghanistan ändras inte detta. Tanken är ju fortfarande att en förbättrad ekonomisk standard och utveckling kommer att leda till mindre radikaliserings och en större medelklass med intresse att förstärka och fördjupa demokratin. En ökad satsning på ekonomiskt bistånd kan därför betraktas som att öppna en ny front emot Talibaner och andra reaktionära

grupper, vilket kan öka riskerna för de grupper eller individer som gynnas av en modernisering av samhället. Istället för afghanska, svenska eller andra internationella säkerhetsstyrkor skulle skollärare, läkare, advokater och kvinnor bli måltavlor. För att inte tala om internationella hjälparbetare, vilka redan hamnar i skottlinjen allt oftare i Afghanistan. Att öka det ekonomiska biståndet riskerar således att man flyttar konflikten från en militär dimension till en social och, i viss mån, civil domän.

Avslutning

Måhända är en ökad satsning

på ekonomiskt bistånd mer effektivt än det militära medlet i konflikter liknande den i Afghanistan, men man bör inte lura sig själv och tro att det är utan kostnader. Utifrån ett mer nyanserat sätt att förstå begreppet eskalering kan vi alltså konstatera att frågan därför inte är om västs, och därmed Sveriges, militära bistånd eskalerar konflikten eller inte, utan snarare vilken typ av eskalering som sker. ■

Jan Ångström är docent vid institutionen för freds- och konfliktforskning, Uppsala universitet.

Foto: Marcus Olsson/Försvarmakten

Försvarmakten har ett institutionaliserat system för att belöna insatser. Bilden visar ÖB, general Sverker Göransson, i samband med medaljering av personal som tjänstgjort i Afghanistan.

Johan Nyström:

Svenskt Näringslivs stöd behövs

Den 29 maj 2011 firades för första gången den svenska veterandagen. En statsceremoniell högtid med syfte att hedra de svenska soldater och sjömän som med risk för sina liv tjänat svenska intressen i farofyllda miljöer. Medan riksdag och regering uppmärksammar svenska soldater förtjänstfulla insatser, flyr det svenska näringslivet sitt ansvar.

Svenskt Näringsliv är språkrör för merparten av de svenska exportberoende företagen. En organisation som är normgivande och lobbyist, men som också spelar en betydelse-

sefull roll i utformandet av den svenska modellen med välfärdssystemet som primus motor.

Välfärd inte självklart

Den svenska välfärden är unik i sitt slag. Få länder erbjuder en så efterfrågad förmån. Finansieringen av välfärd är en komplex process som involverar många intressenter. De positiva transfereringar som utgör välfärdens kärna bottnar alltid i en stabil ekonomiskt utveckling. Den senare tidens finanskris har ånyo understrukit detta kausala samband.

Den svenska ekonomin är

i väsentliga delar exportberoende. Nära 50 procent av vår BNP är beroende av exporten till omvärlden (SCB). För de intäkter som exporten ger samhället skapas arbetstillfällen som ger inkomster för löntagaren och skatter till vår gemensamma välfärd. När ekonomisk kris råder eller förväntningarna på de ekonomiska flödena bedöms som osäkra riskerar detta att inte bara drabba svenska exportföretag, utan också de skatter som finansierar sjukvården, barnomsorgen, skolan och den offentliga sektorns löne- och verksamhetsmedel.

Säkerhet är grunden

Sverige har fr.o.m. den 1 januari 2011 en stolt yrkeskår i våra fast- och tidvis anställda soldater och sjömän, vilkas uppgift är att på uppdrag av riksdagen direkt eller indirekt försäkra de nödvändiga ekonomiska flödena på vilket vår nations unika välfärdssystem vilar. Utan en säkerhetspolitiskt stabil omvärld minskar den svenska exporten, vilket leder till mindre välfärd och mindre resurser till den offentliga sektorn t.ex. rättssväsendet och räddningstjänsten. Soldaterna får naturligtvis lön för sina internationella insatser. Mat och boende bekostas av den enskilde genom avdrag på traktamentet oavsett om soldaten sover i tält eller på bar mark, äter varm eller kall burkmat.

Avslutning

I andra länder med samma personalförsörjningsmodell som Sverige, har soldaternas insatser premierats av det nationella näringslivet. Stödet kan omfatta konkreta åtgärder som förenklar soldaternas och sjömannens tillvaro; såsom generösa rabatter på varor och tjänster eller andra attraktiva erbjudande som får soldater att känna en bredare uppskattning för sina insatser. Särskilt när det kommer från de ägarfamiljer och bolagsstyrelser som direkt tjänar stora pengar på soldaternas risktagande och osjälvishet. Denna modell lyser fortfarande med sin frånvaro i Sverige.

Glöm aldrig att en välfylld orderbok, oskäligen fallskärmar, champagnekvällar på Stureplan, semestern i Saint Tropez och den extravaganta bonusen kostar svenska soldater och sjömäns svett, blod och i värsta fall deras anhöriga tårar. Svenskt näringsliv – visa att ni uppskattar deras insatser. ■

Johan Nyström är major och tjänstgör vid Högkvarteret.

David Bergman:

Försvarsmakten kan ledarskap

I undersökningar bland soldater och blivande officerare anger de entydigt förtroendet för de närmaste cheferna som den främsta anledningen att vilja fortsätta i yrket. Detta är inte förvånande. Vi har säkert alla äldre kollegor och chefer som vi sett upp till, idealiserat och strävat att efterlikna. Förmodligen hoppas vi kunna utgöra ett liknande gott föredöme för våra egna underställda och föra vidare ett gott ledarskap till dem. Att våra officerare på ett professionellt och fungerande sätt löser sina uppgifter under svåra förhållanden, såväl tråkig rutintjänst som intensiva stridskontakter, är kanske det bästa betyget vår ledarskapsutbildning kan få.

Märklig trend

Under det senaste året jag i olika situationer tagit del av fler och fler utbildning-

ar från inhyrda civila konsulter som med snitsiga kavajer och konstiga frisyrier har berättat för mig hur jag bättre skall förhålla mig gentemot mina underställda. Jag har bland mycket annat fått mig tillgodo ett revolutionerande nytt civilt sätt att delegera ansvar nedåt till den personal som har spetskompetensen samt fått veta att det enligt civila modeller är viktigt att anpassa ledarskapet efter olika lägen, och ibland "coacha" sina

Foto: Försvarsmakten

Den militära tjänsten kräver goda ledaregenskaper i kombination med hög personlig färdighet. Organisationen innehar själv den kompetens som krävs för att utbilda i ämnet ledarskap hävdar kapten David Bergman. Bilden visar en flygofficer under träning i CSAR (Combat Search and Rescue).

underställda att ta initiativ istället för att ge dem lösningen.

Detta är självklart rätt och jag håller med om det mesta som förs fram. Det är bara ett problem; har jag inte hört det förut någonstans? Just det, nu minns jag! Det var på den grundläggande officersutbildningen från den kunnige ledarskapslärare och militäre föregångsman som jag än idag högaktar. Det konsulten benämnde som ett nytt "civilt" sätt att delegera uppgifter kallade min militäre lärare för "uppdragstaktik" och att anpassa sitt förhållningssätt beroende på situation och person kallade han för "situationsanpassat ledarskap".

Tro på det vi har

Det finns vid Försvarshögskolan och i Försvarsmakten personal som är världsledande inom dessa områden och vars kompetenser och erfarenheter är starkt efterfrågade hos civila institutioner och inrättningar. Hur kommer det sig att vi lejer in civila konsulter utan militär erfarenhet för att lära oss det som vi redan kan som organisation? Har vi förlorat vår samlade tilltro till ett område där vi faktiskt är väldigt bra, eller bländas vi bara av förmenta civila erfarenheter?

För att vi ska kunna överleva som organisation och vara redo att möta kommande utmaningar krävs att vi känner en tilltro, både som individer och organisation, till ett område där vi faktiskt är riktigt duktiga. Lösningen på organisationens frågetecken i dessa utvecklingstider finns med största sannolikhet inte hos civila konsulter med snitsiga kavajer och konstiga frisyrier. Lita på den militära ledarskapsutbildningen och våga vara ett föredöme för underställda! Lösningen behöver inte vara svårare än så. ■

David Bergman är kapten, fil mag i psykologi och tillhör Psykopsförbandet i Enköping.

Birger Jägtoft:

Det stora förfallet

När den 168. Officerskursen vid Krigsskolan Karlberg den 26 augusti 1960 efter officersutnämningen hade sin avslutande herrmiddag på Den Gyllene Freden beslöts att ge ut en kursbok. Vi beslöt också att skriva ner vår bedömning av hur vi själva, världspolitiken och försvaret skulle utvecklas de kommande 40 åren. Vid kursjubileet år 2000 togs de förseglade kuverten fram ur valvet. Det mycket intressanta var att flera hade gissat rätt, t ex om Sovjetunionens upplösning och det kalla krigets slut. Det dröjde 44 år innan kursboken kom ut, en dynamisk och omvälvande tid. Boken fick titeln *Arméns uppgång och ...*

Att fallet skulle bli så djupt, trodde kursbokens författare 2004 inte var möjligt. Men det har hänt. Hur det gick till har Carl Björemans ingående och förtjänstfullt beskrivit i sin senaste bok *Försvarets förfall*. Han beskriver de stora frågorna och hur de avgjordes kortsiktigt "utan strategisk analys". Han beskriver också de viktigaste aktörerna, som antingen agerade planmässigt och framgångsrikt eller med olika slag av tillkortakommanden, i bägge fallen med förödande konsekvenser för vårt nationella försvar.

I förordet gör Kent Zetterberg en jämförelse med Wilhelm Agrells bok *Fredens illusioner*. Björemans fördjupar Agrells analys, inte minst det militära agerandet. Den avgörande förändringen kallas i boken

sammanfattningsvis för "ominriktningen". Så sent som i 1996 års försvarsbeslut angavs att "försvarsmaktens fundamentala uppgift är att i fred förbereda för att i krig försvara riket mot väpnade angrepp som hotar dess frihet och oberoende". I och med ominriktningen och därefter 2009 års försvarsbeslut har Sverige förlorat sitt folkförsvaret och övergått till ett yrkesförsvaret.

Carl Björemans beskriver de olika aktörerna, några ganska utförligt, en del ganska fyndigt. Några exempel:

Om Owe Wiktorin: En sak är säker. ÖB Owe Wiktorin omgav sig med och lät sig beundras av för många ja-sägare.

Om Johan Hederstedt: Försvars-

minister von Sydow och ÖB Wiktorin fann att Hederstedt var ett lämpligt verktyg i deras propaganda för ominriktning: han begrep förmodligen inte projektets svagheter och konsekvenser, men var ändå beredd att stå som militär garant för detta.

När *Håkan Syrén* tillträdde som ÖB 2004 var Sverige sedan fem år tillbaka på väg att bli ett strategiskt vakuum. Denna process var fullbordad när han slutade som ÖB. Men utan Håkan Syrén insatser hade läget med stor sannolikhet varit ännu värre.

Thage G. Peterson fördes stilla åt sidan efter FB 96. Han fick inte tillfälle att genomföra en försvarsutveckling efter sina värderingar. Han efterträddes av Björn von Sydow som verksamt

bidrog till att till oigenkännlighet ominrikta försvaret, bort från Thage G. Petersons ideal.

Om Leni Björklund: Redan vid Sälenkonferensen i januari 2003 hade hon lagt sig till med samma vokabulär som föregångaren Björn von Sydow, ÖB Owe Wiktorin och den senares strateger använde sig av. *Om Göran Persson:* Sverige skulle i de omvälvande åren efter det kalla kriget ha behövt en statsman för att klara ut den sedan länge misskötta försvarsfrågan. Men man fick dessvärre den kortsiktige taktikern Göran Persson som den ytterst bestämmande i denna fråga.

Håkan Juholt uppträdde från selskiftet mycket självsäkert i försvarsfrågan, i likhet med vad ÖB Owe Wiktorin hade gjort under sin tid. Men det var lån-

ta fjädrar. Ingen av de två hade kunnat ta sig de friheter som de gjorde utan stöd av den som verkligen bestämde, statsminister Göran Persson.

Kanske står sig dessa omdömen, även efter en kritisk granskning. I så fall bör historiens dom bli hård. Den skövling av det svenska försvaret som skett i vår tid har historiska proportioner. För de herrar som efter Karl X Gustavs död 1660 försummade sina plikter, utkrävdes ett ansvar. Hur blir det denna gång? 2020 års reduktion? ■

Carl Björemann: *Försvarets förfall: Konsten att lägga ned försvaret utan att någon bryr sig*, Santéus Förlag 2011.

Recensenten är överste

Olof Santesson:

Två seklers syn på nära granne

Jubileet har börjat. I god tid för uppmärksamheten på 1812 års politik – i vilken Carl Johan fann en ny form för Sveriges förhållande till Ryssland – har vår främste Finlandskännare tagit itu med våra relationer med en nära granne.

I *Jättens andedräkt* bjuder Krister Wahlbäck frikostigt på sitt stora kunnande. Denna gång har han bytt perspektiv. Nu handlar det om den svenska synen på grannen på andra sidan Bottniska viken under de tvåhundra åren från 1809 till 2009, då lustan efter revansch efter hand vek och ersattes av grannrelationer som med tiden övergick i ett mått av det skyddade landets

respekt för det hotade. Det rör sig om ett förhållande som hela tiden har inbegripit en tredje part som lutar sig över Finland: Ryssland, antingen det har varit tsardöme, Sovjetunion eller dagens demokrati med förbehåll. Bokens titel som syftar just på detta faktum är hämtat från en av våra skrivande ambassadörer i Helsingfors.

Författaren framhåller att

Finland har stått på dagordningen från första stund sedan freden i Fredrikshamn när sex svenska län gick förlorade. I vad han kallar ett försök att ta ett samlat grepp slår han fast att Finlandsfrågan inte är något avslutat kapitel ens nu när vi "nästan" är i samma båt. Under sjuttio år från 1918 förde Sverige här med en pregnant formulering "det möjliga stödets

JÄTTENS ANEDRÄKT

FINLANDSFRÅGAN I SVENSK POLITIK

1809–2009 | Krister Wahlbäck

ATLANTIS

politik” med en fri bedömning av förutsättningarna för ett svenskt stöd om Finlands självständighet hotades.

Att läsa Wahlbäck är en njutning som många historiskt och politiskt intresserade svenskar borde unna sig. Han har en avundsvärd förmåga att med stöd av sin stora belästhet åstadkomma tänkvärda skarpa omdömen och slående, ibland överraskande formuleringar.

Några exempel: Just mötet mellan Carl Johan och Alexander I i Åbo 1812 jämför Wahlbäck med Hitlers uppvaktning 1942 vid Mannerheims 75-årsdag; båda tillfällen då ett litet lands suveräna ledare utjämnar skillnaden till en långt mäktigare grannes härskare. Och om Ryssland hade kunnat driva sin förryskningspolitik några årtionden till efter 1917 hade Finland varit oåterkalleligen försvagat, heter det. Vi för vår del borde ha undvikit att förhandla

med det nyss fria Finland om Åland. När det senare gällde att skydda ögruppen låg Sänders stora felbedömning i att han underskattade Stalins förmåga till felbedömningar.

Under vinterkrigets sex sista veckor visste man i regeringen i Stockholm att kampen inte längre stod om Finlands existens, vilket svenska folket trodde. ”Informationsklyftan mellan det lilla insatta fåtalet och den allmänna opinionen har aldrig varit så stor i en så avgörande fråga i svensk utrikespolitik som i februari-mars 1940.” Stalins angrepp hade utlöst en stormaktsfixering på Sverige och Skandinavien som saknar motsvarande i vår historia efter 1814, noterar författaren. Vinterkriget tvingade Stalin att avstå från nio tiondelar av det territorium han gjorde anspråk på. Hur speciellt Finland är kommenterar författaren med att ”ingen an-

nan småstat hade dittills lyckats med något motsvarande, och det skulle heller inte ske under resten av världskriget”.

Nu är det ju Sveriges Finlandspolitik som står i centrum i denna lödligt essäistiska framställning. Utrymmet tillåter endast några ynka nedslag.

Wahlbäck skriver att under det kalla kriget var ”Sverige det enda land i väst som Moskva tillät en nära relation till och som samtidigt hade ett centralt intresse av ett självständigt och stabilt Finland”. Desto mer påfallande är hur mycket som i vårt land alltjämt är outforskat.

Ingen har ännu t ex jämfört det svenska Finlandsengagemanget med Norgehjälpen 1943–45 eller Vietnamrörelsen. Hur växte beslutet fram att efter fortsättningskriget hjälpa Finland som ”assisterande skadestandsland? Vad visste man hos oss om presidentens KGB-kontakter under den långa Kekkonen-eran? Försvarsmaktens bedömningar av finsk motståndskraft efter den upprustning som skedde efter ”notkrisen” 1961 känner vi inte. Framför allt saknas en studie av den svenska socialdemokratins hållning till det självständiga Finland alltifrån 1918.

Blygsamt skriver Wahlbäck att han har haft andra ambitioner än att beskriva forskningsläget och ge läsaren vägledning till fördjupade litteraturstudier. Men han skickar i själva verket en rad signaler om allt det som borde kännas forskningsbart kring ett centralt svenskt politiskt område. På köpet får vi så mycket av finländsk historia att ingen som i fortsättningsen dras till ämnet lär gå vidare utan att ha Krister Wahlbäcks täta volym tillgänglig. ■

Krister Wahlbäck: *Jättens anedräkt – Finlandsfrågan i svensk politik 1809–2009*, Atlantis 2011.

Recensenten är ordförande i redaktionskommittén för **vårt försv**

Jan Kallberg:

USA efter kriget mot terrorism

I januari 2012 släppte president Obama och försvarsminister Panetta ett sammanfattande amerikanskt strategidokument benämnt "Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense". Även om strategin i stora drag behåller den amerikanska retoriska nivån, framgår det av detaljerna att en radikal minskning av försvaret är på väg. För det första kommer den doktrin som har ambitionen att man ska kunna föra två krig samtidigt att försvinna efter att ha varit dominerande sedan andra världskriget. För det andra kommer armén att vara den största förloraren i framtida nedskärningar. För det tredje kommer Fjärran Östern strategiskt att vara i fokus. För det fjärde kommer framtidens operationer att bli volymmässigt mindre men precisa där rymdburna system får en allt tyngre roll för att garantera framgångsrika operationer på global nivå.

Detta är en logisk utveckling. Under det kalla kriget var USA garanten för Nato och Västeuropa gentemot Sovjetunionen som stod i Östeuropa med 30 000 stridsfordon. När Sovjetunionen kollapsade inledde president Clinton en reduktion av försvaret som hade accelererat om inte 11 september 2001 hade inträffat. Attacken på World Trade Center inte bara stoppade den utvecklingen utan ledde till en dubbelning av försvarskostnaderna. Idag är Bin Laden död och 40 cent på varje federal dollar som spenderas är lånad vilket bygger på statsskulden. Kriget mot

terrorism, den globala amerikanska militära närvaron och försvarsansträngningarnas omfång går inte längre att politiskt motivera.

Amerikanskt tankesätt

Effekten av Pearl Harbor påverkade Eisenhowers presidentperiod under 1950-talet och kalla krigets kärnvapenbalans, ända fram till Sovjetunionens kollaps. USA hade under 1920- och 1930-talen planlagt flera krigsfall som exempelvis större marina drabbningar runt Filippinerna i händelse av ett krig med Japan. Ingen hade tänkt tanken att japanerna utan krigsförklaring skulle anfalla Pearl Harbor. Detta grundlade en amerikansk misstänksamhet mot att bli överraskade.

När Sovjetunionen upplöstes började man i USA att omvärdera sin globala militära roll. Händelserna 11 september 2001 ställde allt detta på huvudet, och ryggmärgsmässigt reagerade amerikanska politiker och opinion som efter Pearl Harbor, vilket gjorde att kriget i Afghanistan fortsatt i över ett decennium. Nu, 2012, havererar detta tänkande då det ställs i motsats till andra projekt i samhället som skattelättnader, bidrag, budgetbalans och välfärdsprogram. Den amerikanska statsbudgeten kan inte komma i balans utan radikala nedskärningar i försvarsanslagen. Att inte skära ner försvaret är en politisk omöjlighet.

Ekonomisk realism

Signalerna att det amerikanska försvaret kommer att radikalt reduceras började komma re-

dan för två år sedan (se min artikel i **vårt försvar** 2010:3 sid 18-19). I maj 2011, dagarna efter tillkännagivandet att Usama bin Laden dödades, så talade den dåvarande amerikanske generalstabschefen, amiral Mike Mullen, klartext. Han sa att det federala budgetunderskottet var det enskilt största nationella säkerhetshotet. Om en amerikansk generalstabschef prioriterar budgetbalans före terrorism och geopolitik så har signalen gått fram – det är allvar.

Den nye försvarsministern Panetta är känd för tre saker – han är realist, han har hårda tyglar i budgetfrågor och att han är uppskattad i bägge politiska läger, något som bäddar för att han ska kunna få igenom radikala förslag. Panetta har en bakgrund i motsvarigheten till det svenska Ekonomistyrningsverket, vilket har krattat manegen för kommande nedskärningar. I konkurrens om federala pengar framstår försvarsutgifterna som obalanserat stora. Den amerikanska globala närvaron har gått från ett tiotal länder till nära hundratalet länder med olika baser och engagemang. Bara de gemensamma kostnaderna för de tio ledningscentrum (commands) som skapats är idag i klass med Portugals BNP. När man synar detaljerna är det klart att det är ekonomiskt ohållbart. Amerikanska väljare måste ställa sig frågan varför de har nio fullstora hangarfartygsgrupper när världens övriga flottor har två-tre halvstora. Det är en rationell fråga då fartyg är lätttränkade och det rör sig om höga konkreta kostnader.

Den faktiska kostnaden för det amerikanska försvaret är inte helt klar eftersom man i nästan sovjetisk stil har försvarskostnader inbäddade i andra departement och verksamhetsområden. Energidepartementets laboratorier forskar om kärnenergi för både fredlig kärnkraft och kärnvapen, NASA utforskar rymden för vetenskap och försvar, kostnader för rehabilitering av skadade ligger på Veteranadministrationen som är ett eget departement. En reduktion kommer att innebära ett samlat grepp över kostnaderna. Det är min bedömning att de amerikanska försvarsutgifterna kan komma att reduceras till hälften de närmaste tio åren – vilket är en återgång till budgetläget före 11 september 2001. Det är också minst lika sannolikt att budgetnedskärningarna över en längre period blir betydligt djupare.

Från Bunker Hill till Capitol Hill

För den amerikanska armén innebär de närmaste åren en långsiktigt avgörande strid – och det slaget står i kongressbyggnaden på Capitol Hill. Armén är den försvarsgren som har flest anställda soldater och en yrkesarmé kostar pengar. Alternativa vägar att behålla ambitionen på förbandssidan som billigare personalförsörjning, sämre materiel och svagare förbandssammansättning är inte aktuella i en amerikansk kontext. Den genomsnittlige amerikanske soldaten kostar i lön, övriga personalkostnader, bostad, basresurser och framtida utfästelser 800 000 SEK om året. Problemet för armén är personalkostnaderna och hur illa armén passar den nya operativa profilen. De framtida expeditionskårerna för begränsade insatser passar marinkåren betydligt bättre än armén. Hotbilden är en armé som består av en antalsmässigt liten stående styrka och ett stort antal mobiliserbara reservförband och nationalgardet.

Det amerikanska flygvapnet (USAF) har övertaget när det gäller vem som skall bli huvudman för framtidens gemensamma system som cyberkrig. USAF är redan huvudman för de rymdburna resurserna. Armén har idag nedsliten materiel efter många års insatser i Irak och Afghanistan. Tusentals fordon och stridsfordon är idag i behov av totalrenovering. Det är då budgetmässigt och politiskt lockande att avveckla arméförband helt och hållet. Det löser tre problem – lägre personalkostnader, sliten materiel behöver inte ersättas och det frigörs resurser att fullfölja andra satsningsområden som utvecklingen av de rymdburna resurserna. Det kommer att bli betydligt färre arméförband men med hög materiell kvalitet vilka baseras närmare USA och som deltar i färre operationer. Andelen mobiliserbara komponenter i dessa förband kommer att öka.

Cyberkrig

Cyberkrigföring ger goda möjligheter att i en gråzon störa en motståndare utan att uppenbart förstöra eller införa en internationell opinion provocera eller eskalera. Det är min bestämda uppfattning att USA kommer att säkerställa att man är världsledande inom informationskrigföring. Doktrinen avseende IT-krigföring som hittills varit defensiv genom att man skyddar sina egna IT-resurser, har det senaste året ändrats mot ett aktivt cyberförsvar som innebär att man är beredd att skada andra länders IT-strukturer.

Syftet med dessa operationer är flerfaldiga – från att undergräva andra länders interna auktoritet, ifrågasätta regimer legitimitet, nedsätta målsamhällets förmåga samt hela vägen till egen traditionell underrättelseinhämtning. Under 2011 blev det klar att cyberkrig var ett stridsfält på samma nivå som land-, sjö- och luftdomänerna. Tidigare har man varit mer återhållsam och sett

riskerna med att cyberkriget skulle orsaka okontrollerbara skador på målsamhället. Budgetläget löste det problemet.

Kärnvapnens renässans

När amerikanska politiker börjar söka alternativa vägar för att nå nationella säkerhetsmål så omvärderas gällande upplägg, kostnader och strategier. En faktor som inte framkommer överhuvudtaget i svensk press är kärnvapnens renässans. Kärnvapen är det enda som kan projicera våld och makt från Spetsbergen till Polynesien utan en enda truppörflyttning. Oavsett om vi tycker att kärnvapen är fruktansvärda och ociviliserade så erbjuder de en rad geopolitiska fördelar. När president Obama talar om att uppgradera kärnvapnen handlar det om färre vapen, mer raffinerade vapeneffekter och fler optioner att använda dessa. I detta fall är inte USA unikt. Storbritannien valde att behålla kärnvapnen fast det brittiska försvaret fick en försvarsnedskärning som var den största i modern tid.

Styrkan i kärnvapeninnehavet är inte vad du gör med dem utan vad du kan göra med dem. Mycket talar för att de kommande decennierna kommer att se en förnyad ökad roll för kärnvapen. Hur den rollen kommer att te sig är beroende av hur långt reduktionen av konventionella styrkor kommer att gå. Den amerikanske statsvetaren Kenneth

Foto: Mass communications Specialist 2nd class Walter M. Wayman

I den amerikanska försvarsmakten ifrågasätts antalet mycket resurskrävande system som exempelvis hangarfartygen. Bilden visar hangarfartyget USS John Stennis under bunkring till sjöss.

N. Waltz skrev 1990 att kärnvapendebatten hämmas av två missuppfattningar – att nukleär avskräckning är problematiskt och att ett sammanbrott i avskräckning omedelbart leder till världens utplåning. I dagens jakt på alternativa och billigare doktriner som har säkerhetspolitiskt tyngd är kärnvapen en viktigare komponent än någonsin de senaste 20 åren.

Avslutning

Händelserna den 11 september 2001 fördröjde inträdet i en ny geopolitisk och säkerhetspolitisk miljö. Antagligen ser vi nu ett skeende som är det verkligt avskiljandet från det kalla kriget där kriget mot terrorism

blev en fördröjande mellanakt. Världet av allianser och konstellationer kan radikalt förändras de närmaste decennierna eftersom dess medlemmar intar nya säkerhetspolitiska positioner. För Europas säkerhet kan det innebära ett amerikansk tillbakadragande, exempelvis att en permanent flott- och flygnärvaro med baser i Europa försvinner och tidigare gjorda säkerhetsgarantier nedgraderas. De amerikanska baserna som blir kvar har ett enda syfte – underrättelsetjänst, kommunikation och logistikstöd för global närvaro. USA är inte längre den drivande kraften i Nato och dess huvudsakliga garant.

Detta undergräver helt vär-

det av Sveriges internationella missioner eftersom förhoppningen om framtida gentjänster högst sannolikt aldrig inträffar. Det tar 10-15 år att ändra den grundläggande strukturen på ett nationellt försvar. Realism har aldrig legat någon till last när det gäller försvarsplanläggning. Att utveckla ett svenskt försvar för 2020-talet kräver ett nytänkande och realistisk utblick som är en intellektuell utmaning eftersom den säkerhetspolitiska kartan är på väg att radikalt ritas om. ■

Jan Kallberg är doktor och forskare vid University of Texas i Dallas. Han har tidigare varit reservofficer

Lars Wedin:

Varför Försvar?

Utfrågning av kandidater till brittiska sjökrigsskolan i början av 50-talet. En standardfråga är: varför har vi en flotta? En kandidat svarar: För att ge sysselsättning för kungahusets manliga medlemmar och äkta män åt dess kvinnliga.

Svaret var inte korrekt då och är ännu mindre korrekt nu. Men det speglar ändå en långsiktig sanning – den nära relationen mellan statens ledning och dess försvarsmakt. Vi skall komma ihåg att HM Konungen var "högste Befälhavare över rikets krigsmakt" till 1975.

Rent generellt är försvaret den institution, vid sidan av diplomatin, som staten kan utnyttja i sin maktutövning gentemot omvärlden. Men detta räcker inte som svar. Vad är det försvaret skall försvara? Inriktningspropositionen från 2009 ger det nu gällande officiella svaret:

Försvarsmakten bör bidra till målen för vår säkerhet och till målet för det militära försvaret genom att enskilt och tillsammans med andra myndigheter, länder och organisationer, lösa följande uppgifter:

- försvara Sverige och främja vår säkerhet genom insatser på vårt eget territorium, i närområdet och utanför närområdet,
- upptäcka och avvisa kränkningar av det svenska territoriet och i enlighet med internationell rätt värna suveräna rättigheter och nationella intressen i områden utanför detta och
- med befintlig förmåga och resurser bistå det övriga samhället och andra myndigheter vid behov.

Men åtminstone den första

punkten kan ges många olika tolkningar. Vad innebär det att försvara Sverige och främja vår säkerhet?

Nationellt försvar eller nationell säkerhet?

I den globaliserade världen finns det inga skarpa gränser mellan civilt och militärt; mellan inre och yttre säkerhet.

En viktig fråga är därför om man inte bör vidga begreppet försvar till säkerhet? Vi skulle då tala om nationell säkerhet i stället för nationellt försvar. En sådan tanke motiveras av att dagens och morgondagens hot är mycket mer omfattande än "bara" det militära. Många hot ligger dessutom i en gråzon mellan militärt och civilt – hot i cyberrymden är ett exempel. Hoten mot de globala sjövägarna är ett annat, som omfattar ett brett spektrum från väder och vind till pirater och krigföring. Det vore därför naturligt om statsmakterna valde att i samband med nästa "försvarsbeslut" kungöra en bred säkerhetsstrategi.

Realistiskt måste emellertid en sådan strategi bestå av flera olika strategier varav en militär sådan. Erfarenhetsmässigt har svenska myndigheter svårt att samverka och regeringen har små möjligheter att styra. En stor del av den civila säkerheten är för övrigt delegerad till regionala och kommunala organ.

Ett annat motiv är risken för urholkning av professionalism. Ytterligare ett är gränsdragningen mellan polisens roll för inre säkerhet och militärens gentemot den yttre säkerheten. Samtidigt finns gråzoner. Försvarets uppgift att "bistå det övriga samhället" är en sådan. Omvänt måste marinen både

vara en del av den integrerade försvarsmakten och den maritima världen.

Men är begreppet "nationell" relevant då "tillsammans med andra" anges som en grundläggande förutsättning? Sverige är en suverän stat och en stat utan trovärdigt försvar är inte suverän. Sverige har förvisso inom EU gjort betydande avkall på sin suveränitet i syfte att få fördelar inom ramen för gemenskapen. Men detta gäller inte försvarspolitik, där enighet fortfarande gäller som beslutsmekanism. Detsamma gäller inom Nato. För närvarande går utvecklingen i Europa inte mot större integration i försvarsfrågan – snarare tvärtom.

Det svenska försvaret kommer även fortsättningsvis att vara nationellt: bekostat av svenska skattepengar, beman-

Foto: Niclas Ehrlén Combat Camera

Statens ledning – regering och riksdag – anger vad försvarsmakten skall kunna klara av. Försvarsmaktens högsta ledning ger råd och är utförare.

varför ett försvar

nat av svenskar och handlar på uppdrag av regering och riksdag.

”Ingen människa är en ö” skrev Sture Linnér. Detsamma gäller stater; strategiskt sett. Vi är direkt påverkade av vad som händer runt om i världen; inte minst gäller detta de globala sjöförbindelserna. Det nationella svenska försvaret måste alltså verka i en internationell miljö.

Fyra uppgifter

I den svenska debatten sätts ofta likhetstecken mellan försvar och invasionsförsvar. Detta är ett alldeles för begränsat synsätt. Dessutom är knappast risken för invasion särskilt stor. Nu är det naturligtvis regering och riksdag som bestämmer prioriteringen av uppgifter men som visats ovan är i

varje fall nuvarande uppgiftsställning inte särskilt tydlig.

En uppgiftskatalog som medger en strukturerad diskussion är: skydda, förebygga, intervenera och avskräcka.

Skydda är en defensiv uppgift som omfattar ett brett spektrum. Ytterst gäller det att skydda svenskt land- och sjöterritorium samt luftrum i alla konfliktnivåer. Men det finns många andra skyddsobjekt som svenska medborgare och svensk sjöfart. I Afghanistan deltar Sverige i skyddet av detta land gentemot talibanerna. Utanför Somalia deltog vi i skyddet av legal sjötrafik. Men skyddet kan också avse värden som mänskliga rättigheter eller skydd mot svält.

Förebygga syftar till att skapa en för oss gynnsam omvärld. Militärdiplomatin är en

viktig verksamhet inom denna uppgift: vårt agerande inom EU:s gemensamma försvarspolitik, Nato samt samövningar och kontakter med andra länders försvarsmakter. Den idag i Sverige ganska bortglömda rustningskontrollen inom OSSE hör också hit. Men förebygga innebär också mer konkreta militära uppgifter som närvaro till sjöss och i luften liksom att ha stridsberedda förband på, exempelvis, Gotland.

Intervenera har Sverige varit med om att göra i Kosovo och i Tchad. En utlösning av den svenska solidaritetsförklaringen skulle just innebära intervention – sannolikt i Baltikum. Detta torde för övrigt vara den kanske svåraste uppgiften för svensk försvarsmakt och borde därför vara dimensionerande.

Avskräcka gjorde vi under det kalla kriget och det är fortfarande en viktig uppgift. Det gäller att ha en försvarsmakt som inger respekt genom sin förmåga: människor, materiel, färdighet och ledning. Denna förmåga måste visas genom övningar och beredskap annars har den ingen avskräckande effekt.

Alla uppgifter kräver god underrättelsetjänst och kunskap om tänkbara operationsmiljöer och motståndare. Detta gäller såväl i nuet som på längre sikt. Kunskap, till skillnad från information, kan inte skapas på kort tid utan kräver långsiktiga studier. Mot denna bakgrund är regeringens nedprioritering av försvarsforskningen en allvarlig risktagning.

Staten, nationen och försvaret

Försvarsmakten är en statlig myndighet. Det är regering och riksdag som skall ansvara för att försvarsmakten sätts in i operationer, som är strategiskt viktiga för Sverige och militärt rimliga; d.v.s. att insätta förband har tillräcklig förmåga gentemot riskerna. Det är också regeringen som skall ansvara för att insätta förband har rimliga handlingsregler (Rules of Engagement). Självklart är det försvarsmakten som skall ge underlag för dessa bedömningar men det är inte ÖB utan Statsministern som har det politiska ansvaret. Här finns mycket att förbättra: få svenskar torde ha fått en klar bild om vad de svenska förbanden egentligen skall (skulle) uppnå i Afghanistan – inte minst mot bakgrund av kommande avveckling 2014.

Men det är, igen, nationen som bekostar och bemannar det. En svensk soldat riskerar livet snarare för nationen, eller landet, än för staten. En soldat kan inte ses som en vanlig statstjänsteman. För att citera Sir John Hacket: soldaten är alltid medborgare men så länge han tjänstgör är han inte civil. Relationen nationen–försvaret eller medborgarna–militärerna,

den så kallade folkförankringen, är därför oerhört viktigt.

Nu är den svenska nationen väsentligt mer heterogen än den var för, säg, 50 år sedan. Denna heterogenitet måste avspeglas i Försvarsmakten. Att vara soldat eller sjöman får inte bli en verksamhet för de underprivilegierade eller en viss grupp i samhället. Kanske självklart men förtjänar ändå att påpekas.

Det brukar sägas att folkförankringen var naturlig i och med värnplikten. Kanske, men då för att värnpliktsutbildningen verkligen var allmän och syftade till en insats då landet var i yttersta nöd. Men dagens soldater måste kunna tjänstgöra i ett mycket bredare spektrum av uppgifter.

Den nya folkförankringen kräver en aktiv insats av statsmakterna och av Försvarsmakten själv. Det är sannolikt så att vi inte kan införa någon form av Trooping the Colour eller den franska nationaldagsparaden; sådana manifestationer passar nog inte det svenska kynnet och skulle lätt avfärdas som exempelvis ”militarisering av nationaldagen”. Vilket är ett resultat av att vi inte behövt försvara vår frihet under över-skådlig tid. Vi måste därför hitta andra former där Försvarsmakten kan visa upp sig för nationen och nationen ha tillfälle att tacka försvarets personal, inklusive familjer, för de risker de tar och de offer detta innebär.

En jämförelse: under ubåtsjaktens årtionde då marinens personal slet ytterst hårt hände det väl aldrig att en politiker offentligt tackade personalen och dess familjer? Snarare tvärtom. Man får inte glömma att det finns de som – av skäl som de väl bäst själva känner till – genom desinformation försöker skjuta in en kil mellan försvaret å ena sidan och nationen å den andra. Konspirationsteorierna i samband med Hårsfjärdsincidenten är ett tydligt exempel. Det kan inte vara Försvarsmaktens personal som

skall behöva ta den debatten utan regeringen. För om inte regeringen trodde på sin försvarsmakt skulle den väl byta ut ÖB och andra ansvariga?

Avslutning

Ett svar på rubrikens fråga kommer av sig själv: vi behöver ett försvar därför att det finns värden och tillgångar som vi vill kunna försvara om nödvändigt med vapenmakt. Och att kunna göra det är själva definitionen på en försvarsmakt.

Den stora frågan är därför: vad ska (kunna) försvaras och hur? Det räcker inte att sitta hemma med ett hemförlovat försvar och vänta på att fienden kanske ska komma – för då är det för sent. I den globaliserade världen krävs insatser inom mycket vidare ramar; såväl defensiva: skydda och avskräcka, som offensiva: intervensera och förebygga.

Men den gamla formeln ”Sverige försvarar bara Sverige och bara Sverige försvarar Sverige” är inte tillräcklig. Inget land kan själv skydda sina intressen, sin säkerhet och sin välfärd.

Det är statens ledning – regering och riksdag – som talar om vad Försvarsmakten skall kunna göra och vad den skall göra. Det är Försvarsmaktens roll att ge råd och att utföra. Men också att säga: ”nej, den uppgiften kan vi inte lösa för vi har inte de resurserna.”

Men försvaret representerar nationen och är inte vilken statlig byråkrati som helst. Det är nationens döttrar och söner som skall riskera livet för de uppgifter regering och riksdag ger dem. Detta kräver att såväl regering och riksdag som försvarsmakt känner ett ansvar för relationen mellan nationen och dess försvar. Detta måste ske i en medvetenhet om att det finns krafter som, av olika skäl, vill undergräva denna relation. ■

Lars Wedin är kommendör och forskare vid Institut Français d'Analyse Stratégique (IFAS).

Stefan Ring:

Folk och Försvar

Rikskonferensen i Sälen

Foto: Per Klingvall

Försvarsminister Sten Tolgfors tror på ett säkerhetsbyggande tillsammans med andra.

Som vanligt hade en stor del av de centrala försvarspolitiska aktörerna samlats för att delta i den årliga rikskonferensen i Sälen. Programmet hade också en stor bredd vilket gav möjlighet att belysa komplexiteten i dagens säkerhetshot. Försvarspolitik, utvecklingen i Mellersta Östern och Afrika samt de utmaningar som en rättsstat ställs inför när både omfattande kriminalitet ska bekämpas, samtidigt som enskilda medborgares integritet måste värnas, var områden som behandlades. Som vanligt bjöd också Folk och Försvar på utomordentliga arrangemang.

Det är omöjligt att i detta format skildra hela den bredd som rikskonferensens programpunkter behandlade. Jag har därför valt att fokusera på det säkerhets- och försvarspolitiska området. I linje med traditionen öppnade Sture Nordh rikskonferensen. I sitt tal pekade han på risken att försvars- och säkerhetspolitiken är kärnan i Folk och Försvars verksamhet. Känslan av att vi lever i en värld som inte hotas av militära angrepp kan dock bidra till ett vikande intresse för "hårda" säkerhetsfrågor. Samtidigt menade Nordh att vi inte får glömma bort att hotbilden breddats och innefattar många olika samhällsfunktioner. En viktig roll för Folk och Försvar är därför att bredda debatten. Detta var sista gången som Sture Nordh som ordförande i Folk och Försvar öppnar en

rikskonferens. Vid årsstämman i april kommer han att lämna posten och ersättas av Göran Arrius, ordförande i SACO.

Sveriges försvarsminister

Försvarsminister Sten Tolgfors inledde sitt tal med att betona att Sverige inte kan agera på egen hand. Vi lever i en värld där vi är "absolut ömsesidigt beroende" av omvärlden. Den globaliserade ekonomin och behovet av öppna handelsvägar över hela världen påverkar svenskt välstånd enligt Tolgfors analys. I den fortsatta beskrivningen av omvärldsutvecklingen användes en bred pensel där det var svårt att urskilja några särskilda utmaningar. Säkerhetshoten är komplexa och världen alltmer multipolär, men det som saknades var specifika utmaningar för den svenska säkerheten. Tolgfors var dock noga med att betona hur viktigt det är att samarbeta och att bli uppfattad som solidarisk. Förr mättes solidaritet, enligt försvarsministern, genom medlemskap i Nato. Numera är inte medlemskapet i sig inte lika avgörande för att bli betraktat som en solidarisk aktör. Istället är det betydligt viktigare att bli ansedd som en nettobidragsgivare i olika situationer. I detta avseende menade Tolgfors att Sverige uppvärderats i USA och Nato. Vårt deltagande i bland annat Libyen imponerade. Slutsatsen är att vi inte behöver bli medlemmar i Nato för att ändå erhålla stöd och

hjälp vid en framtida konflikt. Solidariska partnerländer kommer att få ett solidariskt stöd av de ordinarie medlemmarna, så som jag tolkar den analys som Tolgfors gör. Han hade också stora förhoppningar på att vi skulle få delta i det centrala beslutsfattandet i de Nato-ledda insatser där vi vill delta. Om detta är en realistisk inställning eller bara en from förhoppning är svårt att säga. Många medlemsstater i Nato kommer säkert att kämpa emot en utveckling där medlemskapet urholkas till förmån för ett samarbete med länder som bara vill vara med ibland.

Tolgfors lyfte även fram den pågående utvecklingen med betydande försvarsnedskärningar i Europa. Något som kommer leda till omfattande förmågeförluster. USA som också kommer att minska sin försvarsmakt kräver att Europa tar ett större ansvar för den gemensamma säkerheten. Att hantera detta dilemma kan bara ske med ett ökat samarbete betonade Tolgfors. Begrepp som "smart defence" i Nato och "pooling and sharing" i EU har blivit centrala begrepp för samverkan mellan länder. Ett stort problem är att det finns få exempel på lyckade projekt som både bevarat förmågor och sparat pengar. Oviljan att hamna i ett nollsummespel, där

ÖB, general Sverker Göransson oroar sig för Försvarsmaktens ekonomi efter 2014.

bara en part tjänar på uppgörelsen är en viktig faktor. Trots dessa svårigheter var budskapet tydligt. Sverige bygger sin säkerhet i samarbete med andra.

Finlands försvarsminister

När Stefan Wallin, Finlands försvarsminister, anträt talarstolen pekade han på två utmaningar för finsk försvarspolitik. Dels krävde den ekonomiska krisen att besparingar genomförs, den militära organisationen måste minskas, dels måste en betydande del av försvarsmateri-

elen ersättas efter att ha nått slutet på sin livscykel.¹ Wallin var dock noga med att lyfta fram de hörnstenar som även idag utgör grunden för den finska Försvarsmaktens uppbyggnad. Som tidigare är den militära alliansfriheten, allmän värnplikt och territorialförsvaret utgångspunkter för den försvarsreform som nu kommer att genomföras. Liksom Sten Tolgfors betonade även Stefan Wallin nödvändigheten av ett internationellt samarbete och inte minst möjligheterna att inom NORDEFCO ytterligare fördjupa samverkan i Norden.

ÖB

Försvarsmaktens överbefälhavare Sverker Göransson inledde med att påminna om svårigheterna att förutse framtiden, men också med att berömma de insatser som svenska soldater gör både utomlands som inom Sveriges gränser. Det viktigaste budskapet var ändå svårigheterna för Försvarsmakten att få ekonomin att räcka till efter 2014. Trots att den militära organisationen fortsätter sitt effektivitetsarbete är det inte längre möjligt, enligt Göransson, att räkna med stora rationaliseringsvinster utan

att ändra på de operativa krav som fastställts av regering och riksdag. Särskilt problematisk är den ekonomiska situationen då en stor mängd materiel behöver bytas ut under de närmaste 20 åren. En lösning skulle kunna vara att tillföra extra medel till stora materielprojekt, på samma sätt som skett i Norge och Schweiz, var ett förslag från Göransson.

Björklund och Juholt

Två andra viktiga aktörer i den svenska försvarspolitik och som höll anföranden Sälén var folkpartiets och socialdemokraternas dåvarande partiordförande. Både Jan Björklund och Håkan Juholt pratade om samarbete, men ändå fanns det en tydlig skillnad i deras tal, som i första hand inte handlar synen på det europiska samarbetet. Båda lyfte fram EU som ett projekt för att säkra freden. Istället var det synen på säkerhet. Juholt menade att säkerheten i grund och botten handlar om relationen mellan människor och att detta är säkerhetspolitikens hårda kärna. Det är den sociala oron i Europa som är det största hotet mot vår säkerhet, enligt Juholt. Jan Björklund redovisade ett annat perspektiv där de mellanstatliga relationerna stod i centrum. Medan övriga talare redovisade tämligen "opolitiska" tal, snarare av tjänstemannakaraktär, var Juholts och Björklunds tal fyllda av en tydlig politisk ideologi där en socialistisk tankemodell ställdes mot en liberal.

Avslutning

För en åhörare var det tydligt att minskade försvarsanslag runt om i Europa och även i USA kommer att påverka den militära förmågan i västvärlden. Särskilt tydligt är detta i Europa som genomför nedskärningar från en redan låg nivå. Några ökade försvarsanslag är inte heller att vänta. Den ekonomiska krisen gör att få politiker idag är beredd att höja försvarsanslagen. Istället ställs förhoppningar till ett ökat

För folkpartiledaren Jan Björklund genereras hoten från rådande relationer mellan stater.

Förr socialdemokratiska partiledaren Håkan Juholt såg den sociala oron i Europa som det största hotet mot vår säkerhet.

samarbete som en "räddande ängel" för att bevara den militära förmågan till lägre kostnader. Tyvärr finns det alltför få lyckade exempel på att dessa förväntningar slår in. Ett annat problem är att strävan till samarbete sker med ekonomiska incitament som ledstjärna, utan att det görs någon analys

av de säkerhetspolitiska konsekvenserna. Det finns likheter med EMU där ett ekonomiskt samarbete inleddes utan någon gemensam finanspolitik. Det militära samarbetet sker nu utan någon gemensam säkerhetspolitik och konsekvenserna av denna brist kommer inte att tydligt visa sig förrän vi

behöver använda det militära försvaret för att hävda våra intressen och skydda vår integritet i en svår kris i närområdet. Utan tvekan behövs mer militärt samarbete i Europa, det kommer att bli allt svårare att agera på egen hand för länderna i Europa. Självklart kommer det alltid att finnas en strävan till ekonomiska vinster i ett sådant samarbete, det är en helt nödvändig inriktning. När ett långsiktigt säkerhetspolitiskt perspektiv, helt ersätts av kortsiktiga ekonomiska vinster, befinner vi oss dock på ett slutande plan. ■

Stefan Ring är generalsekreterare i allmänna försvarsföreningen

1. I början på 1990-talet köpte Finland stora mängder materiel från forna Östtyskland. Över 2 000 järnvägsvagnar krävdes för att transportera all ammunition, artilleripjäser och fordon till Finland.

Kallelse till årsstämma 2012

Medlemmar i **allmänna försvarsföreningens** inbjuds till den årliga årsstämman **2012-05-09 på Försvarshögskolan, Drottning Kristinas väg 37, sal 204, kl. 18.30.**

Föredragningslista:

- 1 Mötets öppnande
- 2 Val av ordförande och sekreterare vid stämman
- 3 Frågan om stämman blivit utlyst i stadgeenlig ordning
- 4 Val av två justeringspersoner att justera dagens protokoll samt att tjänstgöra som rösträknare
- 5 Fastställande av föredragningslista
- 6 Styrelsens årsredovisning
- 7 Revisorernas berättelse
- 8 Fastställande av resultat- och balansräkning
- 9 Frågan om ansvarsfrihet för styrelsen och kassaförvaltaren
- 10 Presentation av verksamhetsplan för 2012
- 11 Rapport från länskonferensen
- 12 Diskussion om aff framtid
- 13 Val av ordförande och övriga styrelseledamöter för tiden t o m nästa årsstämma
- 14 Val av två revisorer för tiden t o m nästa årsstämma
- 15 Val av valberedning
- 16 Fastställande av årsavgift för 2013
- 17 Övriga ärenden
- 18 Mötets avslutande

Efter årsstämman bjuder Allmänna Försvarsföreningen på en enkel måltid.

Anmälan om deltagande till Stefan Ring **senast fredagen 27 april:** stefan.ring@aff.a.se eller 0708-30 33 75. Glöm inte bort att betala medlemsavgift för 2012 före årsstämman!

VÄLKOMNA!

allmänna
försvarsföreningen

Bli medlem i aff!

Den svenska säkerhets- och försvarspolitik har genomgått stora förändringar under de senaste åren. Totalförsvarskonceptet har ersatts av begreppet samhällsförsvar. Hotbilden har vidgats och omfattar inte längre bara militära hot. Även Försvarsmaktens uppgifter har förändrats. Numera görs ingen skillnad på nationella och internationella insatser. Enligt det gällande konceptet skapas svensk säkerhet tillsammans med andra, genom samarbete i vårt närområde, men även globalt.

Dessa förändringar är inte oproblematiska och lösningarna inte självklara. De vägval som görs måste ständigt granskas och vara föremål för diskussion. Det är i denna roll som **allmänna försvarsföreningen (aff)** vill göra skillnad. Genom en aktiv säkerhets- och försvarsdebatt vill **aff** bidra till ökad kunskap och till ett ökat stöd från det svenska folket för insatser som skapar säkerhet. **aff** är en ideell organisation som är fristående från myndigheter och politiska partier vilket gör organisationen särskilt lämpad att vara en ledande aktör inom detta område.

För att lyckas med denna uppgift behöver **aff** många fler medlemmar.

Vi behöver Dig som medlem!

Medlemskap i **aff** kostar 200 kr/år (för personer som är yngre än 26 år är medlemsavgiften 100 kr/år). Som medlem kommer Du att få tidningen **vårt försvar** med fyra nummer per år. **vårt försvar** är Sveriges enda populärvetenskapliga tidskrift som behandlar säkerhets- och försvarspolitiska frågor.

Du kan bli medlem genom att lämna en intresseanmälan till **aff@aff.a.se**

I intresseanmälan skall ingå:

Namn och adress | Födelseår | e-postadress

Mer information om föreningen får Du genom att gå in på vår hemsida, **www.aff.a.se**. Där hittar Du även kontaktuppgifter till aff:s länsavdelningar. Det senaste liksom tidigare nummer av **vårt försvar** återfinns också på denna hemsida.

Vi hoppas att få se Dig som medlem i **aff**!

Maria Nyberg Ståhl
Ordförande i allmänna försvarsföreningen

Stefan Ring
Generalsekreterare